

CAPUT III.

Quid de Praeceptis Ecclesiae.

« Resp. Etsi ea sint plurima, praecipue
« tamen toti christiano populo communia
« quinque numerantur. — Ex quibus hic
« agendum restat de tertio; quia de primo
« et secundo actum est in Praecepto tertio

« decalogi. De quarto et quinto, infra
« *Lib. VI*, de Sacramentis ».

Contra porro hoc praeceptum ex solo
contemptu peccari, propositio est proscri-
pta ab Alexandro VII, propos. 23.

DUBIUM I.

Quid requiratur ad Jejunium ecclesiasticum, et quanta ejus obligatio.

1004. *De unica comestione.* — 1005. *De abstinentia a carnibus, ovis et lactiniis.* — 1006. *An abstinentia a lactiniis in quadragesima obliget sub gravi.* — 1007. *Dub. 1. An haec abstinentia obliget etiam in dominicis quadragesimae.* — 1008. *Quinam in quadragesima excusentur ad edendas carnes aut lactinia.* — 1009. *Dub. 2. An in jejuniis extra quadragesimam sit abstinendum a lactiniis de jure communi.* *Dub. 3. An, ubi viget consuetudo abstinendi.* *Dub. 4. An liceat edere viscoctos ovis confectos.* — 1010. *Dub. 5. An liceat edere laridum, cui permittuntur ova.* — 1011. *Dub. 6. Quorum animalium carnes vetentur in jejuniis.* — 1012. *Dub. 7. Quibus pueris possint ministrari carnes.* — 1013. *An dispensati ad carnes teneantur ad unicam comestionem, et ad abstinendum a piscibus.* — 1014. *Quid, in mensa privata.* — 1015. *Sancita circa hoc a nostro SS. P. Benedicto XIV. 1°. De obligatione sub gravi. 2°. De cibis in coenula adhibendis. 3°. De hora prandii. 4°. De epulis vetitis ad carnes dispensatis. 5°. De dominicis quadragesimae. 6°. De bulla Cruciatæ. 7°. De jejuniis extra quadragesimam. — Quid, si quis sit dispensatus ad carnes ob debilitatem virium. An dispensatis ad carnes permittantur tantum carnes salubres.* — 1016. *De hora debita refectionis. — An antevertens notabiliter horam meridianam, graviter peccet.* — 1017. *De divisione prandii, etc., apud Busenbaum.* — 1018. *Qu. 1. An liceat in jejuniis sumere parum cibi ante potum.* — 1019. *Qu. 2. An electuaria frangant jejunium.* — 1020. *Qu. 3. Per quantum temporis prandium non interrumpatur.* *Qu. 4. An quis, postquam surrexit a mensa, possit ad eam redire.* *Qu. 5. Quantum liceat protrahere prandium.* — 1021. *An liceat sumere lac, jusculum et similia.* — 1022. *Qu. 1. An liceat potus vini.* *Qu. 2. An potus cervisiae, ac limoniadis dictæ sorbetto.* — 1023. *Qu. 3. An liceat potio chocolatis.* — 1024. *De collatiuncula vespertina.* — 1025. *Quaenam quantitas permittatur in coenula; et quae in vigilia Nativitatis Domini, et Paschatis aut Pentecostes.* — 1026. *Quaenam qualitas ciborum in coenula permittatur.* — 1027. *Dub. 1. An liceat sumere ova. Et an parum casei.* — 1028. *Dub. 2. An pisces.* — 1029. *Dub. 3. An panem coctum et jusculum ex herbis. An legumina.* — 1030. *Quae sit parva materia carniū aut aliorum ciborum. Et an sit vetitum saepius in die quid parum edere.* — *Qu. 1. An bis comedens culpabiliter teneatur ad jejunium.* — *Qu. 2. Quid, si inculpabiliter.* — *Qu. 3. An liceat cauponibus ministrare carnes in die jejunii.*

1004. — « Resp. Jejunium ex praecepto
« Ecclesiae, obligante sub mortali, requirit
« tres conditiones. — Laymann¹.
« PRIMA est unica tantum comestio de
« die in ordine ad nutritionem. Quae ita
« necessaria est conditio, ut secunda co-

« mestione pecces mortaliter; reliquis au-
« tem supra secundam, ad summum ve-
« nialiter tantum. — Laymann² ».

1005. — « SECUNDA est abstinentia ab
« esu carniū; itemque oavorum et lacti-
« ciniorum, eo quod ex carne originem

Abstinen-
tia a carni-
bus, ovis et
lactiniis.

¹ Lib. 4, tr. 8, cap. 1, num. 2. — ² Lib. 4, tr. 8, cap. 1,

num. 12 et 13.

« trahant, multumque nutriant. Unde intra
« quadragesimam, jure communi prohi-
« bentur; extra eam permittuntur. Immo
« intra eam quibusdam locis consuetudo
« permittit: quae ubique notanda est. —
« Bonacina¹ ex Silvestro, Navarro, Lessio,
« Azor; Laymann², Filiuccius, Fagundez³.
« Adde, dispensatum quoad carnes,
« etiam lactiniis et ovis vesci posse; non
« tamen viceversa: et cui est permissus
« esus carniū, etiam secunda refectio
« permittitur videtur; ut, contra Reginal-
« dum, Lessium⁴, Navarrum⁵, etc., pro-
« babiliter docent Azor⁶, Filiuccius⁷, To-
« letus, etc. ». [Sed haec opinio hodie non
est amplius probabilis, ex declaratione
nostri SS. Pontificis Benedicti XIV. Vide
infra, n. 1013]. — « Confirmatque Bonacina⁸,
« si esus carniū sit permissus ob debili-
« tatem naturae, et non propter nauseam
« vel damnum tantum. Vide Lessium, Fil-
« liuccium, Azor, etc. Ratio, quia de es-
« sentia jejunii est abstinentia a carnibus ».

1006. — Quæritur: *an abstinentia ab
ovis et lactiniis in diebus jejunii obliget
sub gravi?*

Damnata quidem fuit ab Alexandro VII
propositio 32, quae dicebat: *Non est evi-
dens quod consuetudo non comedendi ova
et lactinia in quadragesima obliget.* —
Unde certum est, praedictam abstinentiam
in quadragesima obligari, et quidem sub

gravi; ut communiter doctores apud Sal-
manticensenses⁷.

1007. — Sed dubitatur 1°. *An abstinen-
tia a lactiniis obliget etiam in dominicis
quadragesimae?*

Negant Pasqualigo⁸, Fagundez, Men-
do, Machado, Gomez, Llamas, etc., apud
Salmant.⁹. — Ratio istorum, quia in can.
Denique 6, dist. 4, prohibentur lactinia
solum in diebus jejunii, ut refert ibi Glossa:
dies autem dominici in quadragesima non
sunt dies jejunii; ergo non est in eis absti-
nendum a lactiniis. Neque constat, ut
dicunt, contrariam consuetudinem fide-
lium animo se obligandi sub culpa gravi
fuisse introductam.

Quamvis praefata sententia non sane
comprehendatur sub propositione relata
Alexandri VII, omnino tamen opposita
est tenenda cum Viva⁹, Sanchez¹⁰ cum
Cajetano, Covarruvias, Medina, etc.; Sal-
mant.¹¹. — Ratio, quia ex citato can. *De-
nique*, universe praecipitur in diebus qua-
dragesimalibus abstinentia a lactiniis.
Certum autem est quod dies dominici,
etiam quadragesimae dies sunt. — Quare
prima sententia sat probabilis non videtur;
cum plures eam improbabilem putent apud
Sanchez¹².

1008. — Notandum 1° cum Sanchez¹³ et
Salmant.¹⁴, Trullench, Pasqualigo et Ma-
chado, quod pauperes¹⁵, qui non habent

Quidam
excipiunt
dominicas.

Dominic-
ca quadragesimae
non exci-
piuntur.

Abstinen-
dum ab ovis
etc. sub gra-
vi in qua-
dragesima.

¹ Disp. ult., de praec. Eccles., qu. 1, punct. 2, n. 2. —
Silvest., v. *Jejunium*, n. 15, quaer. 5. — *Navar.*, Man.,
cap. 21, n. 15. — *Less.*, lib. 4, cap. 2, dub. 2, n. 8. — *Azor*,
part. 1, lib. 7, cap. 10, quaer. 1. — ² Lib. 4, tr. 8, cap. 1,
n. 4. — *Fill.*, tr. 27, part. 2, cap. 3, a n. 45. — ³ De 4° praec.
Eccles., lib. 1, cap. 2, n. 38 et 45. — *Regin.*, lib. 4, n. 168.
— ⁴ Loc. cit., quaer. 3, v. f. — ⁵ Loc. cit., n. 51 et 52. —
Tolet., lib. 6, cap. 3, n. 2. — ⁶ Loc. cit., num. 3. — *Less.*,
lib. 4, cap. 2, n. 45. — *Fill.*, loc. cit., num. 51 et seqq. —
Azor, loc. cit., quaer. 3. — ⁷ Tr. 23, de 3° praec. decal.,
cap. 2, num. 34. — *Fagund.* de 4° praec. Eccles., lib. 1,
cap. 2, n. 44. — *Mendo*, in bull. Cruciat., disp. 18, n. 29. —

Machado, Perfeto confessor, tom. 1, lib. 2, part. 4, tr. 3,
docum. 4, n. 4. — *Antonius Gomez*, in bull. Cruciat., claus. 7,
n. 7. — *Llamas*, Method., part. 3, cap. 5, § 26, i. f. — ⁸ Tr. 23,
cap. 2, n. 35. — *Glossa*, in exposit. casus. — ⁹ In propos. 32
Alex. VII, n. 9. — ¹⁰ Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 19,
n. 3. — *Cajetan.*, in 2° 2°, qu. 147, art. 6, v. *Et primi quid-
dem*; et art. 8, i. f. — *Covar.*, Variar. lib. 4, cap. 20, n. 11. —
Joan. Medina, Cod. de Jejunio, qu. 1. — ¹¹ Loc. cit., n. 36. —
¹² Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 19, n. 3, i. f. — ¹³ Loc. cit.,
n. 4. — ¹⁴ Loc. cit., n. 40. — *Trull.*, Decal., lib. 3, cap. 2, dub. 7,
n. 6. — *Pasqual.* Prax. Jejunii, decis. 83. — *Machado*, Perfeto
confessor, tom. 2, lib. 6, part. 8, tract. 9, docum. 2, v. f.

1005. — ^a) Lessius a Busenbaum non satis
accurate allegatur; a Bonacina enim non dis-
sentit, *loc. cit.*, dub. 6, n. 45, ubi scribit dis-
pensatum ad carnes dispensatum etiam esse
ad plures comestiones, « si ratione debilitatis
naturae vel corroborationis id concessum sit;
non autem si quia a piscibus abhorret, vel
putantur nocere temperamento; tunc enim
causa non subest cur gemina comestio con-
cedatur ».

^b) Navarrum, *Man.*, cap. 21, n. 22, sic lo-
quitur: « Neque dispensatus, ut comedendo

carnes possit jejunare, videtur dispensatus,
ut possit bis eas comedere ».

1007. — ^a) Pasqualigo pro hac sententia
a Salmant. utique allegatur; sed in *Prax.
jejunii*, decis. 72, n. 5, tuetur oppositam sen-
tentiam, quam nempe S. Alphonsus omnino
tenendam asserit, et scribit: « Opposita sen-
tentia tamquam certa tenenda est, nimirum
prohiberi sub mortali ova et lactinia in do-
minicis quadragesimae ».

1008. — ^a) Hic sermo est, ut notant Sal-
mant., non de pauperibus ostiatim mendican-

Pauperes alium non habentes possunt vesci lactici- niis.

Iter agen- tes, quando idem pos- sint.

Plures dies solum pa- nem habens potest vesci carnis.

Oleo ca- rens potest uti larido.

aut non possunt invenire aliud ad se alen- dum, quam lacticia, licite in quadrage- sima possunt ea comedere et praebere domesticis ac operariis suis. Idem dicit Sanchez de pauperibus mendicantibus. — Et idem asserunt Sanchez¹, et Salmant.² cum Trullench^{b)} et Pasqualigo, de iter agentibus, si in via non inveniant pisces ad emendum. Contradicunt tamen proba- bilius huic Diana³; et Leander ac Ste- phanus^{c)}, apud Croix⁴, si hoc accideret tantum per unum diem^{d)}: nisi, ajunt, sit persona quae aliter non valeat commode refici.

Notandum 2° cum Sanchez⁵, Holz- mann^{e)}, Croix^{f)} cum Diana^{g)}, Pasqua- ligo^{h)}; et Salmant.⁶ cum Vega et Angles, quod in longa inedia per plures dies, ubi aliud quam panis haberi non possit, liceret vesci non solum lacticiis, sed etiam car- nibus. — Sanchez^{h)} tamen refert, ab Ang- les^{h)} et aliis non excusari pauperes, qui oleo carentes, larido sibi herbas praepa-

rarent; sed hoc valde rigidum mihi vide- tur, si carentia esset per notabile tempus, puta per hebdomadam. Unde saltem in tali necessitate probabiliorum censeo sen- tentiam Laymann⁷, Holzmann⁸, et Elbel⁹ cum Alensiⁱ⁾, qui laridi usum pauperibus concedunt.

Circa esum autem laridi extra quadra- gesimam, vide dicenda infra, n. 1010, *Dubit.* 5.

Notandum 3°. Plures DD. censere quod qui in quadragesima per plures dies ca- reret piscibus, posset licite jam lacticia tunc comedere. Probabilius tamen dicit Roncaglia¹⁰, hoc tantum permittendum assuetis piscibus vesci; non vero rusticis, qui pane et herbis, aut leguminibus ordi- narie aluntur, nisi tamen (ut recte notat Busenbaum, n. 1031, ad 11, v. *Denique*) etiam istis cibis carerent ad sufficientiam. — Cum autem tales tenues cibi parum sustentent, minime tenentur ii ad unicam comestionem; ut dicunt probabiliter Ron-

Carens pi- scibus plu- res dies, quando pos- sit lactici- niis uti.

In ceteris jejuniis ani- mi, quidam vetita di- cunt ova et lacticia.

Quando possit plu- ries com- edere.

Sanchez, Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 19, n. 5. — ¹ Loc. cit., n. 6. — ² Tr. 23, cap. 2, n. 40, i. f. — *Pasqual.*, Prax. Jejunii, decis. 84. — ³ Part. 10, tr. 14, resol. 59. — *Leand. a SS. Sacram.*, de praec. Eccl., tr. 5, disp. 3, qu. 17. — ⁴ Lib. 3, part. 2, n. 1323, i. f. — ⁵ Loc. cit., n. 7. — ⁶ Tr. 23,

cap. 2, n. 19. — *Vega*, Sum. nueva, part. 1, cap. 14, cas. 28. — *Angles*, de Jejunio, qu. 9, art. 1, diff. 4. — ⁷ Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 5. — ⁸ De praec. Eccl., n. 4, v. *Dices*. — ⁹ Part. 3, confer. 15, de Jejunio, n. 434. — ¹⁰ Tr. 9, de 3° praec., qu. 2, de Jejunio, cap. 2, qu. 4, resp. 1.

tibus; quia sine dubio, cum aliunde non habeant unde sustententur, licite possunt com- edere frusta ovorum eis donata ratione neces- sitatis; sed de aliis pauperibus qui labore quotidiano victum sibi et filiis comparant. Et Salmanticenses tenent sententiam quam refert S. Alphonsus; sed pro ea parte qua dicunt posse etiam domesticis et operariis praebere lacticia, non citant Trullench, Pasqualigo nec Machado.

^{b)} Trullench, *loc. cit.*, n. 6, dicit excusari « a jejunio » iter agentes, « qui hora prandii non possunt invenire alimentum sufficiens ». Et inferius subdit ex Sanchez, posse « paupe- res agricolas et alios edere lacticia in diebus prohibitis, si non possunt commode habere aliud quod comedant, et possunt ova et lacti- cinia facile invenire, non autem pisces ».

^{c)} Stephanus a S. Paulo, *tr. 1, disp. 5, n. 96*, citatur utique a Croix tamquam contrarius expositae opinioni; sed revera Stephanus, *loc. cit.*, de ea et de aliis opinionibus ibidem relatis dicit tantum: « Caeterum requiritur major necessitas ut comedantur carnes quam ova et lacticia; debetque in his omnibus semper caveri a scandalo. Vide circa haec Diana, *part. 10, tr. 14, resol. 59*, qui non audet admittere eum posse carnes comedere, qui per unum solum diem careret aliis cibis

praeter panem, quem in hoc sequor, nisi forte persona esset delicata et assueta epulari splen- dide, vel econtra robusta valde et enutrita vilibus escis ».

^{d)} Leander citatur a Croix pro hac sententia absque ulla restrictione; sed ipse, in reliquis concordans, conditionem hanc silentio prae- terminat.

^{e)} Holzmann, *de praec. Eccl.*, n. 4, v. *Dices*, de hac sententia silet; neque alibi, quid- quid investigare conatus sim, eam habet.

^{f)} Croix, *lib. 3, part. 2, n. 1323*, ita scri- bit: « Qui pro sufficiente refectione non habet cibos esuriales, potest ova aut, his deficientibus, carnes comedere ».

^{g)} Diana, *part. 10, tr. 14, resol. 59*; Pasqua- ligo, *op. cit.*, decis. 49, id concedunt etiam si uno tantum die id accideret, et foret persona nimis delicata, splendide epulari assueta; seu, ut dicit Pasqualigo, si solo pane uti esset ei extraordinaria maceratio.

^{h)} Sanchez, *loc. cit.*, num. 7, id refert, non tamen ex Angles, qui hanc sententiam non habet, sed ex nonnullis doctis junio- ribus.

ⁱ⁾ Alensis, *Sum.*, part. 4, qu. 28, membr. 6, art. 2, § 4, principium generale exponit, quo nititur haec sententia, ut Elbel notat, scilicet: Pauperes qui non habent sufficienter unde

caglia¹, Sanchez¹⁾ cum Angles et aliis, ac Salmant.² Et idem recte docet San- chez³ cum communi, si quis non haberet mane prandium sufficientem ad se pro tota die sustentandum. Vel si in die praece- denti inedia sit passus⁴⁾; ut Tabiena et Sanchez⁴ cum S. Thoma, etc.

1009. — Dubitatur 2°. *An in diebus je- junii extra quadragesimam teneamur sub gravi abstinere a lacticiis de jure communi?* — Certum est in quadragesima teneri ad abstinendum, ex propositione proscripta, supra relata.

Dubium est: *an teneamur extra qua- dragesimam?*

Prima sententia affirmat; eamque tenent Covarruvias⁵, Gomez⁶. Idque probant ex can. *Denique 6, dist. 4*, ubi Gre- gorius Magnus ad Augustinum, Anglo- rum episcopum, sic scripsit: *Par autem est, ut quibus diebus a carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque quae se- mentinam carnis trahunt originem, jeju- nemus, a lacte videlicet, caseo et ovis*. Ubi notandum quod verba *par est*, non deno- tant hic consilium, sed praeceptum; ut explicat ibi Glossa^{a)}, et tenent commu- niter DD. cum Diana^{b)} et Elbel^{c)}. Con- firmatur ex can. *Rogationes 3, de consecr.*, *dist. 3*, ubi in concilio Aurelianensi dictum fuit quod in diebus Rogationum (in quibus olim jejunium servabatur) fideles *quadra- gesimalibus cibis utantur*: si ergo in qua-

dragesima vetantur lacticia, vetantur etiam in aliis diebus jejunii. — Hanc sen- tentiam videtur etiam tenere D. Thomas⁷, ubi, loquens generaliter de jejuniis, sic ait: *Illos cibos Ecclesia jejuniis interdixit, qui... hominem ad venerea pro- vocant. Hujusmodi autem sunt carnes animalium in terra nascentium et respi- rantium, et quae ex eis procedunt, sicut lacticia ex gressibilibus, et ova ex avi- bus... Et ideo ab his cibis praecipue jeju- nantibus Ecclesia statuit esse abstinendum*. Ergo S. Doctor videtur sentire quod in cunctis jejuniis sola consuetudo, ubi vi- get, derogat obligationi abstinendi a lacti- ciniiis.

Secunda vero sententia communis, quam sequimur, et tenent Laymann⁸, San- chez⁹ cum S. Antonino, Navarro, Palatio, Henriquez, etc.; Bonacina¹⁰, Concina¹¹; Sal- mant.¹² cum concilio Toletano^{d)} anni 1583; Sporer¹³, Viva¹⁴, Holzmann¹⁵, Elbel¹⁶, do- cet de jure communi non vetari lacticia et ova. — Ratio, quia contrarium, extra quadragesimam, nullo jure probatur. In citato enim can. *Denique* agebatur tantum de jejunio quadragesimali, de quo erat quaesitum; ut patet ex Glossa, et ex ipso contextu canonis, ubi dicitur: *A quinquagesima propositum jejunandi suscipiant*; et deinde: *Hujus sacri temporis, etc.* Et sic intelligunt Panormitanus, Fagundez et alii communiter.

Jure com- muni non vetantur.

Refellun- tur ratio- nes opposi- tae.

¹ Tr. 9, qu. 2, de Jejunio, cap. 2, qu. 4, resp. 1. — *Angles*, de Jejun., qu. 6, diff. 9, append. 3. — ² Tr. 23, cap. 2, n. 133. — ³ Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 15, n. 1. — *Tabiena*, v. *Jejunium*, n. 20. — ⁴ Loc. cit., n. 4. — *S. Thom.*, in 4, dist. 15, qu. 3, art. 2, solut. 4, ad 2. — ⁵ Variar. lib. 4, cap. 20, n. 15, v. f. — ⁶ In bull. Cruciat., claus. 7, n. 3. — ⁷ 2° 2^{ae}, qu. 147, art. 8. — ⁸ Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 3, i. f. — ⁹ Loc. cit., dub. 20, n. 2. — *S. Anton.*, part. 2, tr. 6, cap. 2, § 3. — *Navar.*, Man., cap. 21, n. 15. — *Michael de Palat.*,

in 4, dist. 15, disp. 8, post concl. 6, v. *At vero jejunium*. — *Henric.*, lib. 7, cap. 13, n. 9. — ¹⁰ Disp. ult., de praec. Eccles., qu. 1, punct. 2, n. 2. — ¹¹ De praec. Eccles., lib. 2, dissert. 2, cap. 5, n. 5. — ¹² Tr. 23, cap. 2, n. 33. — ¹³ Tr. 3, cap. 4, append., num. 9. — ¹⁴ In propos. 32 Alex. VII, num. 10. — ¹⁵ De praec. Eccles., num. 4, v. *Dixi autem*. — ¹⁶ Part. 3, confer. 15, de jejunio, n. 428. — *Panorm.*, in lib. 3, tit. de observat. jejuniar., rubric., n. 5. — *Fagund.*, de 4° praec. Eccles., lib. 1, cap. 2, n. 42, v. f.

sustententur, ad abstinentiam aut jejunium non teneri.

¹⁾ Sanchez, *loc. cit.*, dub. 15, n. 3, scribit: « Licet [pauperes] inveniant panem et pomorum fructus et olera, non tenentur jejunare, quia haec regulariter non sunt sufficiens prandium ».

²⁾ Si nempe ex praecedenti inedia adeo sit debilitatus, ut jejunium commode ferre non possit, uti dicit Sanchez de pauperibus.

1009. — ^{a)} Glossa, in v. Par.: « Id est, inquit, aequum et justum ».

^{b)} Legendum est: *Apud Diana*. Diana

enim, *part. 3, tract. 6, resol. 80*, pro hac sen- tentia plures auctores allegat; ipse vero sen- tentiae oppositae, quam S. Alphonsus sequi- tur, adhaeret.

^{c)} Elbel, *confer. 15, de Jejunio, n. 428*, asserit quidem allegati canonis verba conti- nere praeceptum, sed contendit praeceptum intelligendum esse de quadragesimali jejunio, non autem de jejuniis extra quadragesimam. Tenet igitur eandem sententiam ac S. Al- phonsus.

^{d)} Concilium istud, prout apud Aguirre habetur, de jejunio non tractat, et a Salmant,

Nec obstat aliud cit. can. *Rogationes*; quia illud statutum fuit pro illa particulari ecclesia Aurelianensi.

Nec obstat D. Thomas, in loco citato. Nam¹ clare docet abstinentiam a lacticiis extra quadragesimam non praecipere, et ideo non pertinere ad essentiam jejunii, dum ait: *Et ideo in quolibet jejunio interdicitur esus carniarum; in jejunio autem quadragesimali interdicitur universaliter etiam ova et lactinia*. Nota tamen etiam: ergo in jejunio extra quadragesimam lactinia non vetantur. — Cur autem vetantur in quadragesima, plures rationes assignat S. Doctor: tum quia tale jejunium est solemnius; tum quia illud observatur ad imitationem Christi Domini; tum quia per ipsum disponitur ad redemptionis nostrae mysteria devote celebranda. — Hinc Viva² supponit ut certum, quod dispensatus ad lactinia tenetur ad jejunium; cum non sit ob talem esum a jejunio solutus.

Dubatur 3°. *An, ubi viget consuetudo abstinendi a lactiniis in jejuniis extra quadragesimam, talis consuetudo obliget sub gravi?*

Prima sententia negat: quam tenent Sanchez³ cum aliis, Villalobos⁴; et probabilem vocat Tamburinius⁵ cum Portellio, Salas, Henriquez, etc. — Haec sen-

tentia asserit, praefatam consuetudinem non obligare saltem sub gravi, etiam ubi viget: nisi constet esse introductam a populo scienter et animo se obligandi: nam alias censetur servata fuisse ex ignorantia vel ex devotione sine obligatione⁶. Ratio, quia ad se obligandum ex consuetudine, non sufficit credere aliquam esse obligationem; sed requiritur quod constet, majorem populi partem habuisse animum graviter se obligandi: ut dicunt Salmant.⁶ cum Suarez, Palao, Bonacina, etc. Unde dicunt quod in dubio tunc judicandum est pro libertate: nulla enim lex obligat nisi probetur ut certa; et nemo praesumitur in dubio certum onus sibi imposuisse.

Secunda tamen sententia communis, quam amplectimur, et docent S. Thomas⁷, Azor⁸, Lessius⁹, Laymann¹⁰, Viva¹¹, Roncaglia¹², Concina¹³, Salmant.¹⁴, Bonacina¹⁵ cum Navarro, Silvestro, Valentia, Filiucio, Reginaldo, etc., communiter tenet, esse obligationem abstinendi a lactiniis in locis ubi ab immemorabili¹ talis viget consuetudo. — Ratio, quia in hoc casu possessio non stat pro libertate, sed pro obligatione consuetudinis. Regula enim generalis est (ut pluries diximus), quod pro eo stat possessio pro quo stat prae-

S. Doctor tenet obligare ubi viget.

In quadragesimali jejunio edere biscoccos ex ovis, illicitum.

sumptio. Una autem ex conjecturis quae faciunt praesumere consuetudinem introductam animo se obligandi, est quando consuetudo constanter et cum gravi incommodo a majori parte populi observatur; ut dicunt Suarez¹, Palao², Diana³ (utque diximus de Leg. n. 107, v. IV. *Requiritur*, cum Salmant. et Croix): quia non solet populus constanter convenire in observantiam alicujus consuetudinis graviter onerosae, nisi quando vere obligatum se sentit. — Si ergo praesumptio stat pro consuetudine, quod animo se obligandi sit a populo introducta, pro ea quoque stat possessio.

Dubatur 4°. *An in jejuniis quadragesimali liceat comedere in quacumque quantitate panes biscoccos ovis confectos, vulgo ciambelle?*

Affirmat Pasqualigo⁴; quia quantitas ovorum farinae immixta ita absorbetur in ejusmodi compositione, ut nullo modo censeatur cibus ex ovis. — Sed omnino negandum cum Palao⁵, Concina⁶ et Salmant.⁷ Ratio, quia substantia ovorum non deperditur per hoc quod farinae miscetur; alias quilibet posset in diebus prohibitis comedere cibum album, vulgo *man-giar bianco*, confectum ex carne et farina.

¹ De Legib., lib. 7, cap. 15, n. 13. — ² Tr. 3, disp. 3, punct. 2, § 3, n. 13. — ³ Part. 3, tr. 6, resol. 80. — *Salmant.*, tr. 11, de Legib., cap. 6, n. 30. — *Croix*, lib. 1, n. 571. — ⁴ Prax. jejunii, decis. 85, n. 3 et 4. — ⁵ Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 6. — ⁶ Dissert. 2, de Jejun., cap. 5, n. 8. — ⁷ Tr. 23, cap. 2, n. 41. — ⁸ Loc. cit., n. 41, i. f. — ⁹ Part. 1, tr. 9, resol. 31. — ¹⁰ Sum., part. 2, tr. 27, cap. 2, post concl. 3.

liucius denique negat obligare ubi « non ab omnibus servatur, praesertim praelatis et principibus viris ».

⁸) Diana, *loc. cit.*, loquitur de comedente unum dumtaxat de hujusmodi panibus, quem excusat a mortali, « et propter consuetudinem, et propter parvitatem materiae ».

⁹) Petrus de Ledesma, *loc. cit.*, loquitur quidem, ut dicit S. Alphonsus, de eo qui unum alterumve biscoccum ederet; in probatione tamen ulterius progreditur, et scribit: « Quantitas ovorum, quae in duobus aut tribus biscocctis reperitur, est valde exigua ». — Villalobos autem dicit posse unum biscoccum edi. — At Salmant. hos omnes auctores allegant, ut refert S. Alphonsus.

1010. — ^a) Fagundez a Busenbaum, *loc. cit.*, his verbis citatur: « Vide... Fagundez, *praec. 4, lib. 1, cap. 2, num. 20*, ubi dicit pinguedinem inter carnes non computari ». — Et re qui-

Dicunt tamen Salmant.⁸ quod doctores communiter admittunt, sine jejunii laesione posse edi tantum duos biscoccos; et citant Diana⁹, Ledesma¹⁰, Villalobos¹¹. Sed Diana id tantum admittit ratione consuetudinis⁸; Ledesma¹⁰ vero et Villalobos¹¹ dicunt duos biscoccos posse edi sine peccato gravi. — Hinc mihi probabilius dicendum videtur, hujusmodi cibi esum non excusari a peccato veniali, nisi saltem aliqualis causa accedat.

1010. — Dubitatur 5°. *An, cui licitum sit edere lactinia, liceat etiam edere laridum et sagimen?*

Affirmant Hostiensis, Abbas, Silvester et Glossa in can. *Presbyter*, *dist. 82*, apud Laymann¹², cum Fagundez^a) apud Busenbaum (*n. 1030*, v. *Ob quam*). Ratio, quia dicunt laridum et sagimen revera non esse carnes, cum pinguedo crescat, etiam finito naturali augmento animalium; ideoque censent pinguedinem potius dicendam esse excrementum carnis (sicut est lac) quam veram carnem. — Viva¹³ id putat probabile cum Laymann et Azor, quos citat^b). Sed Azor¹⁴ minime id asserit esse probabile; tantum non improbat. Laymann autem¹⁵ dicit expresse praedictam sententiam non esse practice pro-

Cui licita lactinia, licita etiam juxta alios laridum et sagimen.

dub. 5. — ¹¹ Part. 1, tr. 23, diff. 7, n. 3. — *Hostiens.*, Sum., lib. 3, Rubric. de observat. jejuniar., num. 8, v. f. — *Abb. Panorm.*, in cap. *Consuluit* 7, de Judaicis, n. 2. — *Silvest.*, v. *Jejunium*, qu. 5, num. 16, v. *Secundum*. — *Glossa*, ad v. *Sagimine*. — ¹² Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 5. — ¹³ De Praec. decal., qu. 10, art. 1, num. 2. — ¹⁴ Part. 1, lib. 7, cap. 10, quaer. 8. — ¹⁵ Loc. cit., n. 5.

¹ 2° 2°, qu. 147, art. 8, ad 3. — ² In propos. 32 Alex. VII, n. 8. — ³ Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 21, n. 2. — ⁴ Part. 1, tr. 23, diff. 2, n. 7. — ⁵ Decal., lib. 4, cap. 5, § 1, n. 22. — *Portel.*, Dub. regular., v. *Jejunium*, in addit., n. 7, i. f. — *Salas*, de Legib., disp. 19, sect. 6, n. 68. — *Henriq.*, lib. 7, cap. 13, n. 9. — ⁶ Tr. 11, de Legib., cap. 6, n. 23. — *Suar.*, de Legib., lib. 7, cap. 14, n. 6; et cap. 15, n. 10 et seqq. — *Palao*, tr. 3, disp. 3, punct. 2, § 3, n. 12. — *Bonac.*, disp. 1, de Legib., qu. 1, punct. ult., § 3, n. 17. — ⁷ 2° 2°, qu. 147,

art. 8, ad 3. — ⁸ Part. 1, lib. 7, cap. 10, qu. 1. — ⁹ Lib. 4, cap. 2, n. 8. — ¹⁰ Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 3. — ¹¹ In propos. 32 Alex. VII, n. 10. — ¹² Tr. 9, de 3° Praec., qu. 2, de Jejunio, cap. 1, quaer. 3, resp. 2. — ¹³ De Praec. Eccles., lib. 2, dissert. 2, cap. 5, n. 5. — ¹⁴ Tr. 23, cap. 2, n. 33. — ¹⁵ Disp. ult., de Praec. Eccles., qu. 1, punct. 2, n. 2. — *Navar.*, Man., cap. 21, n. 13. (edit. Venet. 1573). — *Silvest.*, v. *Jejunium*, n. 15, quaer. 5. — *Valent.*, in 2° 2°, disp. 9, qu. 2, punct. 3. — *Fili.*, tr. 27, part. 2, n. 48. — *Regin.*, lib. 4, n. 147 et 149.

allegatur quasi negans vigere in Hispaniis consuetudinem obligantem abstinendi ab ovis et lactiniis extra quadragesimam.

^e) S. Alphonsus refert hic Tamburini potius quam ceterorum sententiam. Sanchez autem, Villalobos, Salas, Henriquez alia via procedunt, licet eodem recidant; loquuntur enim in specie de Hispania, quo haec consuetudo introducta est, non quidem animo se obligandi, sed ex ignorantia; vel saltem non constat introductam esse animo se obligandi; hinc auctores citati negant eam consuetudinem in Hispaniis vim praecepti habere. — Ceterum Sanchez, *dub. 20, n. 2*; Villalobos, *loc. cit.*, contendunt consuetudinem illam obligare, si alicubi vim praecepti habeat. — Denique Portellius, *loc. cit.*, dicit probabilius esse « neque

de jure neque de consuetudine interdicti in die jejunii lactinia extra quadragesimam ». Non habet aliud; unde non satis accurate a Tamburinio citatur.

^f) Solus Viva, ex allatis auctoribus, requirit ut haec consuetudo sit immemorabilis. Ac S. Alphonsus, in *Hom. apost., tr. 12, n. 4*; in *Istruz. e Prat., cap. 12, n. 4*, et in *Confessore diretto, cap. 12, n. 2*, conditionem istam silentio praetermittit, et jure merito; non enim apparet qua ratione consuetudo haec debeat esse immemorabilis, dum satis est in ceteris consuetudinibus praescriptio decem annorum, ut dicit S. Doctor in *lib. 1, n. 139*. — Praeterea Bonacina, Filiucius et Reginaldo volunt eam introductam cum animo obligandi, et non ex devotione solum; et Fil-

dem vera, Fagundez, *loc. cit.*, in edit. prima, Lugd. 1626, quaerens an diebus quibus licet ova et lactinia comedere, liceat etiam laridum vel sagimen: « Certe, inquit, id affirmat Glossa... et Hostiensis... ubi dicit cui conceditur usus ovorum et casei, consequenter etiam concedi usum sagiminis ». Atvero in edit. Lugd. 1649, recognita et emendata, *loc. cit.*, n. 49, idem quaesitum proponens, affert primo sententiam quae asserit licitum id esse, sed ipse subdit: « Verum si sagimen idem sit quod lardum; cum lardum idem sit quod porcina caro pinguior ac crassior et solidior, mihi quidem omnino videtur illicitus, et mortaliter illicitus illius esus; si vero idem sit sagimen atque adeps porcinus, etiam mihi videtur opinio Silvestri et aliorum laxior aliquantum quam par est ».

^b) Ex Diana, qui revera, *part. 1, tr. 9, resol. 21*, citat Azor ut refert Viva; Laymann

babilem, ob contrariam consuetudinem. Quamvis concedat posse eam inservire 1° ad permittendum laridum pauperibus; 2° ut esus laridi et sagiminis non facile damnetur de peccato gravi^{c)}; 3° ut permittatur ancillis illa coquere et etiam vesci, si nequeant resistere dominis hoc jubentibus.

Tamburinius autem¹ distinguit: et dicit laridum sive pinguedinem nondum igne liquefactum omnino censendam esse carnem. Si vero illa sit liquefacta, et in *sagimen* reducta, dicit probabile esse cum Diana^{d)}, Henriquez^{e)}, etc., quod inter lactinia numerari possit.

His omnibus igitur non obstantibus (quidquid sit de pauperibus et ancillis, ut supra dicit Laymann), omnino videtur non recedendum a sententia communi, quam docent Sanchez², Bonacina^{e)}, Concina³,

Elbel⁴, Roncaglia⁵, Milante⁶; Salmant.⁷ cum Trullench, Henriquez, Rodriguez, etc. — Hi omnes dicunt laridum et sagimen veras esse carnes, cum vere de substantia carnis participant^{f)}.

Si vero adsit in aliquo loco diversa consuetudo, hanc servandam esse dicit Busenbaum (1030, v. *Ob quam*).

1011. - Dubitatur 6°. *Quorum animalium carnes judicentur vetitae in die jejunii?*

S. Thomas⁸ ait interdicti carnes omnium animalium *in terra nascentium et respirantium*. — Sed ad discernendum quae animalia reputanda sint carnes, quamvis non leve indicium sit attendere an illa diu extra aquam vivere soleant, magis tamen attendenda est communis aestimatio fidei-
Quaenam animalia vetantur die jejunii.
Attendenda communis aestimatio et iudicium medicorum.

¹ Decal., lib. 4, cap. 5, § 1, ex n. 14. — *Laym.*, lib. 4, tr. 8, cap. 1, num. 5. — ² *Consil.*, lib. 5, cap. 1, dub. 19, n. 7, i. f.; cfr. *Decal.*, lib. 4, cap. 11, n. 48. — ³ *Dissert.* 2, cap. 3, n. 2. — ⁴ *Part.* 3, confer. 15, de Jejunio, n. 430. — ⁵ *Tr.* 9, de 3° Praec., qu. 2, de Jejunio, cap. 1, qu. 3, resp. 1. —

⁶ *Exercit.* 23, super propos. 23 Alex. VII. — ⁷ *Tr.* 23, cap. 2, n. 15. — *Trull.*, *Exposit.* bull. Cruciat., lib. 1, § 4, dub. 3, num. 11, i. f. — *Henriq.*, lib. 7, cap. 13, num. 11. — *Rodrig.*, *Decision.* sup. bull. Cruciat., § 6, num. 1, v. f. — ⁸ 2° 2°, qu. 147, art. 8. — ⁹ *Loc. cit.*, n. 2.

autem his verbis allegatur a Diana: « Vide etiam Laymann ».

c) Et hoc etiam apud ditiores.

d) Tamburinius his verbis utitur: « Ita multi apud Henriq... Diana... ». — Et re vera, ipse Diana, *part. 1, tr. 9, resol. 21*, absque ulla distinctione, probabile existimat ex pluribus doctoribus sagimen ut lactinia et ova habendum esse. — Henriquez autem, quamvis plures auctores pro eadem sententia afferat, *lib. 7, cap. 13, n. 11, lit. h*, oppositam tamen sententiam, a qua S. Alphonsus recedendum esse negat, tuetur, nisi contrarius mos alicubi invaluerit. — Eademque sententiam tenet Trullench.

e) Bonacina, *disp. 4, de 2° Praec. decal., qu. 2, punct. 6, n. 23*, loquitur de jure carnis, quod negat adhiberi posse diebus quibus lactinia conceduntur.

f) Huc referenda est S. Sedis declaratio, seu melius concessio, circa *margarinae*, quam vocant, usum. Quaesitum nempe fuerat a S. Officio: « An liceat uti margarina per modum cibi aut condimenti, illis diebus quibus usus carnis aut adipis ex carne illicitus est, licito manente usu butyri ». Cui quaesito S. C., die 6 Sept. 1899 respondit: « *Affirmative*, facto verbo cum SSmo ». Et hanc resolutionem Leo XIII die sequenti ratam habuit et confirmavit. — Aliae etiam adsunt huc pertinentes declarationes. Et prima quidem S. Poenit. de die 30 Januarii 1866, qua declaratum

est diebus Veneris et Sabbati, quibus indulgentur condimenta ex adipe: « sub terminis *condimenti di grasso* (condimenta ex adipe) non comprehendi jusculum carnis coctae ». — Locutio autem illa *condimenta ex adipe*, adhibita in concessione indultorum pro quadragesima et condimentis infra annum, intelligenda est ex adipe *cujuscumque animalis*: ex declar. S. Officii, 25 Martii 1895. — Quando autem conceduntur condimenta ex adipe et lardi, si ipsum lardum adhibetur ad cibos condiendos, licite edi possunt lardi frustula in cibis ita conditis remanentia, « dummodo pergant esse pars condimenti »: ex S. Poenit., die 17 Novembr. 1897. — Sicut pariter licitus est diebus jejunii etiam stricti aut simplicis abstinentiae, olei usus in quo frixa est caro. Eos enim qui ita agunt S. Poenit. 16 Novem. 1897 declaravit « non esse inquietandos ». — Denique, diebus jejunio consecratis, in quibus apostolica venia usus condimentorum ex adipe indulgetur, butyro quoque per modum condimenti uti licet: constat ex declaratione S. Officii 13 Maji 1896.

1011. - a) Lessius, *lib. 4, cap. 2, n. 8*, perspicue regulam hanc innuit, scribens: « Cibi a quibus abstinendum, sunt in primis carnes *vulgo* dictae, nempe ut carnes distinguuntur a piscibus; nam et pisces suam carnem habent, sed *vulgo* caro non vocatur ». — Eodemque modo loquitur etiam Filliuccius, *tr. 27, part. 2, n. 45*.

Elbel¹, Holzmann²; et Bonacina³ cum Silvestro^{b)}, Navarro^{c)}, Azor, Valentia^{d)}, Laymann^{b)}, Filliuccius^{a)} et Reginaldo.

Hinc dicunt Tamburinius⁴, Concina⁵, Bonacina⁶, Elbel⁷, Holzmann⁸; item Reginaldus et Gobat apud Croix⁹, non vetari carnes limacum, testudinum, ranarum, locustarum et concharum. Ratio, quia hujusmodi animalia saltem aequiparantur piscibus; cum vix habeant sanguinem, vel sanguinem frigidum, vel nutritum piscibus aut in aquis ad instar piscium. — Idem ajunt Milante¹⁰ et Tamburinius¹¹, de viperis, quae similes sunt anguillis. — Idem dicunt Elbel¹² et Holzmann¹³ de lutris, castoribus, fibris, et de anatibus cujusdam generis.

Aves tamen (ut Milante^{d)} et Concina¹⁴), licet aliquae nutrantur in aquis, habentur ut verae carnes, prout sunt fulicae, corvi marini et similes^{e)}.

1012. - Dubitatur 7°. *Quibus pueris licite possint ministrari carnes?*

Certum et commune est posse pueris usu rationis carentibus ante septennium,

¹ *Part.* 3, confer. 15, de Jejunio, n. 427. — ² *De Praec. Eccles.*, n. 4. — ³ *Disp. ult.*, de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 2, n. 1. — *Asor*, *part. 1, lib. 7, cap. 10, qu. 6, i. f.* — *Regin.*, lib. 4, n. 143. — ⁴ *Lib.* 4, cap. 5, § 1, n. 10, i. f. — ⁵ *Dissert.* 2, cap. 3, num. 2, i. f. — ⁶ *Loc. cit.*, n. 1, i. f. — ⁷ *Part.* 3, confer. 15, de Jejunio, n. 427. — ⁸ *De Praec. Eccl.*, n. 4. — *Regin.*, lib. 4, n. 143. — *Gobat*, *Quinar.*, tr. 5, cap. 23, n. 222 et 223. — ⁹ *Lib.* 3, part. 2, n. 1266. — ¹⁰ *Exercit.* 23, super propos. 23 Alex. VII, pag. 265. — ¹¹ *Lib.* 4, cap. 5, § 1, n. 12. — ¹² *Part.* 3, confer. 15, de Jejunio, n. 427. — ¹³ *De Praec. Eccles.*, n. 4. — ¹⁴ *Dissert.* 2, cap. 3, n. 2. — ¹⁵ *Decal.*, lib. 1,

sicut et amentibus. Sanchez¹⁵, Salmanticensis¹⁶ cum Panormitano^{a)}, Bonacina, Trullench, etc. — Idem dicitur de pueris qui adhuc post septennium ad usum rationis non pervenerint, ut Croix¹⁷ cum communi. — E converso nequeunt carnes ministrari pueris statim ac, completo septennio, usum rationis adepti fuerint; ut omnino tenendum cum Sanchez, Laymann, Bonacina, Palao, Salmantic. etc., contra S. Antoninum^{b)}, etc. Vide dicta *Lib. I, n. 155, v. Quaeritur c)*.

Dubium fit: *an possint dari carnes pueris qui ante septennium jam habent usum rationis?* Affirmant Sancius, Diana et Burghaber, apud Croix¹⁸, et alii in pari casu allati *n. 270*; quorum sententia non videtur improbabili, ex doctrina D. Thomae. Quia, ut dicunt, lex positiva tantum respicit communiter contingentia. — Sed communius et probabilius negant Sanchez^{d)}, Azor¹⁹; et Salmant.²⁰ cum Suarez, Bonacina^{d)}, Villalobos, Trullench^{d)}, Filliuccius^{d)}, etc. Ratio, quia Ecclesia pro hujusmodi abstinentiae obligatione non

cap. 12, n. 9 et 16. — ¹⁶ *Tr.* 23, cap. 2, n. 20. — *Bonac.*, *disp. 1, de Legib.*, qu. 1, punct. 6, n. 5 et 6. — *Trull.*, lib. 3, cap. 2, dub. 2, n. 11. — ¹⁷ *Lib.* 3, part. 2, n. 1267. — *Sanch.*, *loc. cit.*, n. 6. — *Laym.*, lib. 1, tr. 4, cap. 10, n. 4. — *Bonac.*, *loc. cit.*, punct. 6, n. 8. — *Palao*, tr. 3, *disp. 1, punct. 24, § 2, n. 5.* — *Salmant.*, tr. 11, cap. 3, n. 52. — *Sancius*, is est *Joannes Sanchez*, *Select. disput.* 51, n. 31. — *Diana*, *part. 10, tr. 12, resol. 37.* — *Burghab.*, *Centur.* 2, *cas. 24.* — ¹⁸ *Lib.* 1, n. 676. — *D. Thom.*, 2° 2°, qu. 147, art. 4. — ¹⁹ *Part.* 1, lib. 7, cap. 17, qu. 2, i. f. — ²⁰ *Tr.* 23, cap. 2, n. 20. — *Suar.*, *de Sacra. Poenit.*, *disp.* 36, *sect.* 2, n. 3. — *Villal.*, *part. 1, tr. 23, diff. 8, n. 7.*

b) Silvester, v. *Jejunium, n. 15*; Valentia, *in 2am 2ae, disp. 9, qu. 2, punct. 3*; Laymann, *lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 3*, utique dicunt servandam esse consuetudinem; sed ibi loquuntur de ovis et lactiniis; non igitur satis recte allegantur a Bonacina.

c) Navarrus, *Man., cap. 21, n. 15*: « Sunt autem, inquit, cibi vetiti, carnes, quales non sunt limaces ».

d) Milante, *loc. cit.*, ita sane de avibus docet; sed subdit in hoc attendendam etiam esse consuetudinem.

e) B. Doctor, in *Hom. apost., tr. 12, n. 2*, addit: « In dubio autem an esus carnis alicujus animalis tempore jejunii sit licitus vel illicitus, nec adsit legitima consuetudo, videntum erit, ait Benedictus XIV (*de Synodo, lib. 11, cap. 5, n. 12*): « *an hujusmodi animal simile sit aut dissimile iis, quorum esus diebus jejunii interdictus est, et an illius carnes humano corpori validius nutriendo et roborando idoneae dignoscantur...*

Et si ita nec quid certi definiri potest, subiungit idem Benedictus, rem deferendam esse ad Sedis Apostolicae iudicium ».

1012. - a) Panormitanus, *lib. 3, tit. de observ. jejunior., rubr., n. 7*, a Salmant. citatus, id non habet.

b) Nempe S. Antoninus, *part. 2, tit. 9, cap. 8, § 2, v. Quod autem*, negat pueros communiter usum rationis habere octavo anno; proindeque negat eos legibus hujusmodi adstringi.

c) S. Alphonsi doctrina confirmatur responso S. Poenitentiariae, quae cum esset interrogata: « An pueri qui non teneantur observare jejunium, possint diebus jejunii edere carnes cum piscibus, aut potius obligentur ad observandam ciborum qualitatem », sub die 15 Martii 1837 respondit: « Pueros post septennium teneri observare qualitates ciborum ab Ecclesia praescriptorum ».

d) Thomas Sanchez, *loc. cit., n. 6*, scribit: « Pueri, dum ad usum rationis perveniunt;

Ratione utentes, post septennium non possunt.

Item probabilius, ratione utentes ante septennium.

quidem determinat tempus septennii; sed tempus quo pueri sunt capaces praecepti: et hoc sane evenit quando usus rationis jam sunt compotes facti.

In dubio autem *an aliquis puer pervenerit vel non ad usum rationis, possuntne ei carnes ministrari?* — Distinguendum:

Si puer attigerit septennium, non possunt: quia tunc praesumptio stat pro usu rationis, et consequenter pro obligatione; ut recte dicunt Salmant.¹ cum auctoribus citatis. — Secus dicendum, si non attigerit: quia tunc praesumptio stat pro opposito, et ideo possessio stat pro libertate; ut Salmant.², Holzmann.³

1013. — Quoad eos autem qui in diebus jejunii dispensantur ad carnes, attente oportet hic advertere quae nuper sancita sunt a SS. nostro Pontifice Benedicto XIV in epistola encyclica quae incipit: *Non ambigimus*. Ibi Summus Pontifex, graviter dolens de perniciose licentia plurimorum, hanc adeo invaluisse conqueritur, ut, nulla apostolici instituti (verba sunt epistolae)... *habita ratione, jejuniorum tempore, palam et impune ab iisdem agitentur convivia, et epulae interdictae promiscue inferantur.* — Hinc in praedicta epistola, et clarius in altera quae incipit *In suprema*, ita Pontifex sancit: *Nos quibuscumque, quacumque occasione, sive multitudini indiscriminatim ob urgentem gravissimamque necessitatem, sive singulis ob legitimam causam, et de utriusque medici consilio (dummodo nulla certa et periculosa affectae valetudinis ratio intercedat, et aliter*

fieri necessario exigat), in quadragesimae alisque anni temporibus et diebus, quibus carniū, ovorum et lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit; ab omnibus omnino, nemine excepto, unicam comestionem servandam, et licitas atque interdictas epulas minime esse apponendas, tenore praesentium declaramus et edicimus a).

1014. — Hic ab aliquibus dubitatum fuit: *an dispensatus ad carnes licite possit aliquem pisciculum, sive cibum legalem, non in conviviis, neque cum scandalo, sed in privata mensa aliquando moderate comedere?*

Ad hoc dubium, quidam modernus auctor, de Petio⁴, animadvertens relata verba SS. nostri Pontificis, quae sub initio primae bullae praemittuntur ut supra: *Ut nulla apostolici instituti sacratissimique praecepti habita ratione, jejuniorum tempore, palam et impune ab iisdem agitentur convivia, et epulae interdictae promiscue inferantur;* — sic respondet: *Sicque in conviviis lautisque mensis promiscue carnes ac legales cibos comedere... prohibetur. At, si privatae sint mensae, nullumque sit scandalum, dispensatos ad carnes, legales etiam cibos cum illis edere, si debita cum moderatione fiat, non ad satietatem, non immodice, non ad gulae delectationem, sed ad stomachi appetentiam, minime censetur hac bulla prohibitum. Nonne et actus posset esse... temperantiae, ut, si quis, ne comedat duo fercula carnis, unum carnis, legale alterum edat? Nec enim illa sapientissimus Pontifex vult esse vitanda, quae*

Quidam negat obligare in mensa privata.

encycl. *In suprema*, die 22 Aug. 1741 data, § 2. — ⁴ Recensitissimae ad Felic. Potestà, Moralem Theolog. additiones, append. 8, i. f.

¹ Tr. 23, cap., 2, n. 20, i. f. — ² Tr. 11, cap. 3, n. 52. — ³ De Lege, num. 402. — *Bened. XIV*, encycl. *Non ambigimus*, die 30 Maji 1741 data, § 1, i. f. — *Bened. XIV*,

quod communiter septennio completo accidere solet, tenentur. — Eodemque modo loquuntur Bonacina, *loc. cit.*, n. 8; Trullench, *loc. cit.*, n. 11; Filliuccius, *tr. 27, part. 2, n. 57.*

1013. — ^{a)} Sub nomine piscium, in lege de non permiscendis epulis, comprehenduntur etiam pisces sale siccati; pariter testacea marina, quae improprie fructus maris dicuntur (cancrī, ostreae, conchae et similia), sed vulgo pisces censentur, vetantur misceri cum carnibus, quoties carnis et piscium commixtio vetita sit: ex duplici declaratione S. Poenitentiariae 16 Januarii 1834. — Ea lex de non permiscendis epulis astringit non solum eos

qui jejunant, sed omnes etiam qui *vi indulti* in diebus quadragesimae carnes edunt, et eos qui ad unicam comestionem non tenentur, ut sunt juvenes ante 21 annum, aliosque rationabiliter ab eadem excusatos ob impotentiam vel laborem: ex declaratione S. Officii 24 Martii 1841 et 23 Junii 1875. — Astringit pariter in diebus jejunii tempore adventus a Pio VI praescripti, permissis tamen lacticiis, eos quibus propter infirmitatem licitus est usus carniū: ex S. Poenit. 8 Januar. 1834. — Si autem *vi morbi* carnes quis ederet, posset carnes et pisces miscere, ut constat ex declaratione S. Poenitentiariae die 9 Januar. 1899.

unanimis theologorum sensus probat; sed ea solum quae detestabilem redolent laxitatem.

Opinio ista reprobat.

His tamen non obstantibus, attentis duabus bullis nostri SS. Papae Benedicti XIV, nempe bulla *Non ambigimus* et bulla *Libentissime*, praefata opinio non videtur probabilis. — Quia, licet in prima bulla fiat obiter mentio de conviviis, non ideo tamen infertur quod prohibitio fuerit facta tantum pro conviviis. Nam in primis bulla generaliter prohibet dispensatis ne piscibus vescantur; secundo, Pontifex asserit hanc bullam emanasse ad instar alterius sui rescripti eodem anno editi, quo, cum dispensasset generaliter ad carnes, expresse vetuit apponi promiscue licitas atque interdictas epulas. Quis autem dicit tunc Pontificem prohibuisse dispensatis esum piscium tantum in conviviis? — Deinde per alteram praedictam bullam *Libentissime*, et per insertam ibi constitutionem *Si Fraternitas*, videtur hoc dubium omnino ablatum. Ibi enim Pontifex praecepit medicis ne dent facultatem vescendi carnibus tempore vetito, nisi geminis adjectis conditionibus, scilicet *unicae in die comestionis, et non permiscendarum epularum*. Ergo dispensatis ad carnes interdicti fuerunt generaliter pisces, tam in conviviis quam in mensa privata; cum licentiae medicorum non dentur ad carnes edendas tantum in conviviis, sed etiam in mensa privata. — Tandem in praefata constitutione. *Si Fraternitas*, solis dispensatis ad ova conceditur esus piscium, et negatur dispensatis ad carnes; nec ullam ibi Papa mentionem facit de conviviis, sed genericè loquitur.

Praeterea praefatus auctor de Petio ^{a)} notat, in praefata et sequenti epistola nostri SS. Pontificis Benedicti XIV non reprobari opinionem, quod extra quadragesimam non sit obligatio de jure communi, in diebus jejunii abstinendi a lacticiis;

Bened. XIV, encycl. *Libentissime*, die 10 Junii 1745 data. — *Bened. XIV*, Brev. *Si Fraternitas*, de die 8 Ju-

juxta dicta n. 1009, v. *Secunda*. Et quidem valde probabiliter. Nam, licet in praefata epistola *In suprema*, ut supra, dicitur: *In quadragesimae, aliisque anni temporibus et diebus, quibus carniū, ovorum et lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, etc.*; per haec tamen verba, assertive prolata, nulla apparet facta a Pontifice de hoc peculiaris sanctio; et illa prohibitio lacticiniorum rationabiliter intelligitur asserta relative ad tempora quadragesimae, in quibus procul dubio eorum esus est vetitus.

1015. — Insuper, alia epistola edita die 10 Junii 1745, quae incipit *Libentissime*, noster SS. Pontifex declaravit:

1°. Quod duo praedicta praecepta pro dispensatis ad carnes, scilicet de unica comestione in die faciendae, et de non permiscendis epulis, obligant sub gravi. — 2°. Quod dispensatis ad carnes, in vespertina refectiuacula uti debeant *eo cibo, eaque... portione, quibus utuntur homines jejunantes rectae, meticulousae conscientiae.* — 3°. Quod iidem dispensati servare debent horam jejunantibus praescriptam. — 4°. Quod pro dispensatis ad carnes epulae licitae sunt ipsae carnes, interdictae vero sunt pisces, adeo ut utrumque simul adhibere non possint. — 5°. Quod praeceptum de dictis epulis non miscendis, dies quoque dominicos quadragesimales complectatur. — 6°. Quod lex non respiciat eos qui gaudent bulla *Cruciatæ*. — 7°. Quod praedicta duo praecepta urgeant diebus jejunii, etiam extra quadragesimam ^{a)}.

Hic autem notandum quod dispensati ad carnes minime prohibentur secundam comestionem facere, si sint dispensati ob debilitatem virium; ut Salmant.¹ cum Wigandt ^{b)}. Et idem declaratur in epistola nostri Summi Pontificis verbis, ut supra: *Dummodo nulla certa et periculosa affectae valetudinis ratio intercedat, etc.*

Scribit autem Angelus Franzoja ² quod

libi 1744, § 1, n. 1 et 4. — ¹ Tr. 23, cap. 2, n. 26. — ² Lib. 3, tr. 6, cap. 3, dub. 2, animadv. 2, v. *At hic*.

1014. — ^{a)} Non reperi hanc adnotationem apud dictum auctorem.

1015. — ^{a)} Non vero feriis sextis et sabbatis per annum, in quibus obligatio jejunii non habetur. Ex S. Poenitent. 15 Febr. 1834.

^{b)} Wigandt, qui a Salmanticensibus citatur ut asserit S. Alphonsus, non loquitur hoc modo, sed tantum dicit, *tr. 5, exam. 4, n. 100, v. Dixi*, ejusmodi dispensatos posse in secunda comestione vesci carnibus.

Aliae praescriptiones Benedicti XIV.

dispensatus ad carnes, si pulmentum vulgo *minestra*, carni jure coctum comedit, licite vesci potest non tantum lacticiis et ovis, sed etiam piscibus. — Ratio, ut puto, quia prohibitio Pontificis non miscendi carnes et pisces stricte intelligenda est, nempe, cum comeditur proprie ferulum carni; sed jus carni, magis quam edulii, condimenti rationem habet^{c)}.

Quaeritur hic: *an dispensati ad carnes possint sine laesione jejunii edere carnes non salubres, nempe porcinas et similes?*

Affirmant communissime doctores. Et quidem probabiliter: tum quia licentia ad carnes generaliter impertita, non est restringenda ad solas salubres; tum quia alias dispensati pluribus subjicerentur scrupulis, non raro dubitando quanam carnes noceant vel prosint. — Ita Lugo¹, Sanchez², Croix³, Tamburinius⁴; et Salmant.⁵ cum Villalobos, Trullench, Diana, etc.

Verumtamen Pater Concina⁶ adducit quoddam edictum Clementis XI, Romae publicatum die 21 Febr. anno 1703, et confirmatum anno 1704, ubi dispensatis in quadragesima permittuntur tantum carnes salubres. — Sed advertendum cum Patre Viva⁷, et Copellotto ac aliis apud eundem Concina, edictum illud non fuisse generale pro tota Ecclesia, sed tantum pro Statu Romano^{d)}. — Idque declaratum fuit a nostro Summo Pontifice Benedicto XIV, prius in Libro *Notificationum*⁸, ubi testatur, hujusmodi edictum emanatum fuisse a Clemente tamquam episcopo Romae. Deinde expressius id declaravit in sua bulla de jejuniis *Non ambigimus*,

in qua, loquens de praefato^{e)} edicto (ubi, ut diximus, vetitum fuit dispensatis edere carnes insalubres, et insuper in eodem edicto simul praescriptum fuit dispensatos teneri ad unicam comestionem), dicit: *Nolumus tamen vos ignorare, cum hujusmodi necessitate, et servandam esse potissimum unicam comestionem, sicut alias hic Romae, ac Nos ipsi hoc anno, urgentibus causis dispensantes, expresse praescripsimus. Nota rō sicut alias hic Romae, ergo clare exprimit noster Papa Benedictus decretum illud, ubi simul praescripta fuit quoad dispensatos unica comestio et esus carni tantum salubrium, fuisse particulare solum pro Roma. — Noster autem Pontifex tale decretum ampliavit quidem pro tota Ecclesia quoad partem unice comestionis, non vero quoad prohibitionem carni insalubrium.*

Advertendum tamen quod in bulla *Libentissime* ejusdem Benedicti XIV dicitur quod, interveniente aliqua urgentissima necessitate dispensandi ad esum carni cum universa quadam civitate aut gente, tunc tantum a Sede Apostolica *carnis, salubris tamen, edendae facultas concedetur*. Hoc enim aequum fuit sic disponere, et strictius procedere, cum ageretur de universo populo. — Quod autem in praefata bulla disponendum sancitur pro universo populo, non habetur sancitum quoad dispensationem pro singulis personis.

Sed loquendo in particulari de carne *porcina*, non videtur illa absolute posse dici insalubris; cum ipsa, ut scribit celebris medicus Hoffmann, maximam habeat convenientiam cum sanguine humano.

Caro porcina non est absolute insalubris.

¹ De Just. et Jure, disp. 3, n. 139. — ² Decal., lib. 4, cap. 11, n. 57. — ³ Lib. 3, part. 2, n. 1313. — ⁴ Decal., lib. 4, cap. 5, § 1, n. 8. — ⁵ Tr. 23, cap. 2, n. 21. — *Villal.*, part. 1, tr. 23, diff. 8, n. 11. — *Trull.*, lib. 3, cap. 2, dub. 2, n. 9. — *Diana*, part. 1, tr. 9, resol. 47. — ⁶ De Jejun., dissert. 2,

cap. 4, n. 13. — ⁷ De Praec. decal., qu. 10, art. 1, n. 4. — *Copellot.*, Dissert. theolog. morale-critica sul digiuno, § *Che se Clemente XI. Concina*, loc. cit., n. 17. — ⁸ *Notific.* 15, n. 24. — *Encycl. Libentissime*, § 21. — *Hoffmann*, dissert. de Diaetia sacrae Scripturae medicina, n. 21.

^{c)} Quae sententia confirmata est a S. Poenitent. die 8 Februar. 1828, dum declaravit illos, quibus licita est cibi qualitas, posse diebus jejunii vesci solo juscule carnis, ut suae prospiciant valetudini, ac praeterea uti cibis esurialibus, ut obtemperent, quantum fieri possit, ciborum praeeptum. — Similiter possunt carnes edere et simul alios cibos jure piscium conditos. Ex ead. S. Poenitent. 14 Junii 1830.

^{d)} Et re quidem vera duo illa edicta, nihil

aliud sunt quam edicta Cardin. Urbis Vicarii, quibus norma praescribitur observandi quadragesimale jejunium; et habentur in Archiv. Rom. Vicariat., in tom. qui complectitur annos a 1696 ad 1708, fol. 122^b et fol. 154. Ceteroquin exceptio haec de carnibus quae insalubres dicuntur, in hodierna formula Romani indulti de quadragesimali observantia omittitur.

^{e)} Scilicet de quibuscumque decretis quae de quadragesimali observantia edita sunt.

Refertque Riverius¹ id quod sentit Galenus de carne suilla, et ait: *Galenus humanae carni similem esse asserit, et, si bene coquatur, omnium ciborum potentissime nutrire. Crassum et lentum habet succum, et ideo nutrimentum praebet firmum ac durabile, quod dissipari facile nequit.* — Dicit aliquis: Sed cur caro porcina vetita fuit Hebraeis, nisi quia nociva? Respondetur quod Palaestinae (regioni tam adustae) prohibita fuit illa, quia sues ibi magis quam alibi lepra laborant (ut scribit Calmet²): sicut ibi etiam leporina caro interdicta fuit, quae certe inter nos non habetur ut noxia. Praeterea ait S. Thomas, quod carnes Judaeae vetitae, aliae interdictae fuerunt ob nimiam humiditatem aut siccitatem; aliae, quia reputabantur immundae, prout carnes porcinae. Et de facto, ratio a Moyse prolata de tali prohibitionem haec quidem fuit, quia carnes suillae immundae erant: *Horum carnibus non vescemini... quia immunda sunt vobis.* (Lev. xi, 8). *Immunnda autem appellantur; quia (ut scribit Plutarchus) nullum animal ita gaudet coeno ac sordidus locis.* Item

¹ Institut. medicae, lib. 4, cap. 17, v. *Suilla caro.* — ² In Levit., cap. 11, v. 7. — *S. Thom.*, 1^a 2^a, qu. 102, art. 6, ad 1. — *Plutarch.*, Symposiacon, i. e. Quaest. convivales, lib. 4, qu. 5, in med. — *Natal. Alexand.*, Hist. eccles., tom. 1, diss. 3, de Caeremonial. legis Mosaic. praeeptis,

ait Natalis Alexander; et idem scripsit olim Tertullianus³, carnes suillas vetitas esse Hebraeis, ut eorum coerceretur ingluvies, et incontinentia refraenaretur.

1016. — « TERTIA conditio est certa hora refectionis; quae est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematice computandum, sed moraliter. — Dictam autem horam notabiliter sine justa causa praevenire, mortale putat Navarrus et quidam alii. Sed probabilius docent esse veniale Toletus et Filliuccius, eo quod non violetur substantia, sed tantum circumstantia. — Toletus, Lessius⁴. Vide Laymann⁵.

« Dixi: notabiliter, et sine causa; quia praevenire ex justa causa, v. gr. si iter faciendum, si hospites dimittendi, etc., et absque ea, per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur esse. — Dilatio in vesperam et licita est et laudabilis, si nihil ante sumas ».

* Tertia igitur conditio jejunii est hora refectionis^{d)}. Haec hora erat olim hora post occasum solis. Deinde antea fuit ad horam *Nonae*. Sed a saeculo XIV anti-

art. 5, § 2. — ³ Adversus Marcion., lib. 2, cap. 18. Ap. Migne, Patrol. lat., tom. 2, col. 306. — *Navar.*, Man., cap. 21, n. 27, v. *Septimo.* — *Tolet.*, lib. 6, cap. 2, n. 5. — *Fill.*, tr. 27, part. 2, a num. 70. — *Tolet.*, loc. cit. — ⁴ Lib. 4, cap. 2, n. 13. — ⁵ Lib. 4, tr. 8, cap. 1, a n. 10.

1016. — a) Hic restituimus textum septimae editionis, qui quamvis in octava et nona consideretur, nostro tamen iudicio, genuinam S. Doctoris mentem ejusque postremam opinionem refert. Consonat enim *Elencho 2 quaestio. reform.*, ubi sub n. 13, S. Alphonsus scribit: « An in die jejunii notabiliter antevertens sine justa causa horam meridianam graviter peccet? *Lib. 3, n. 1016* dictum fuit cum Lessio, Toletus, Bonacina, Laymann, Salmant., Castropalao, etc., probabiliorem esse negativam sententiam, sed re melius ad trutinam revocata, dicimus cum Azor, Sanchez, Navarro, Silvestro, affirmativam omnino tenendam ». Qui quidem *Elenchus* habetur in quatuor ultimis editionibus Theologiae moralis, ne exceptis quidem octava et nona. — Praeterea consonat editioni sextae operis *Istruzione e Pratica* (Napoli 1765), quae quanti sit facienda exposuimus in praefatione folio XLII; ibi enim, *cap. 12, n. 21*, S. Alphonsus tenet opinionem quae astruit obligationem gravem non notabiliter antevertendi horam prandii. Hanc eandem opinionem in *Homine apostolico*, editione tertia (1770), quarta (1777)

et quinta (1782) defendit, *tr. 12, n. 21*, et de contraria opinione addit: « Re... melius animadversa, nunc... minime probabilem censeo ». — Ulterius, opinio hic tradita et ratio cui innititur magis conveniunt cum assertis a S. Alphonso in *lib. 1, n. 27*, de dubia legis abrogatione. — Denique videtur magis consentanea responso Benedicti XIV in Brevi *Si Fratertitas*, 18 Julii 1744 et *Encycl. Libentissime*, 10 Junii 1745, post *num. 8*, ubi ad 3: « An [scilicet] qui jejunii tempore vesci carnibus permittuntur et unica comensatione uti debent, horam jejunantibus praescriptam servare opus tunc habeant? » Respondit: « Edicimus observandam iis esse ». — Quod vero in textu 8° et 9° editionis opinio ista desideretur, id tribuendum est non auctoris voluntati sed typographi incuriae vel culpa. Idem enim jam acciderat in 6^a editione, in qua, licet *Elenchus quaest. reformat.*, dicat esse obligationem gravem, textus tamen *lib. 3, n. 1016* tradit nihilominus opinionem contrariam. Praeterea, S. Doctor, qui tam diligenter in 7^a editione lectorem de prima emendatione monuerat, illum profecto de hac nova correctione

Tertia conditio jejunii: hora refectiois.

capitata fuit ad horam Sextae, nempe ad meridiem. — Hinc,

Dubitatum fuit: *an notabilis hujus horae anticipatio in refectione sit gravis culpa?*

Notabilis anticipatio, lethalis juxta alios.

Affirmat prima sententia cum Azor¹, Silvio², Sanchez³, Natali Alexandro⁴, Antoine⁵, Franzoja⁶, Cuniliati⁶, Concina⁷; et alii apud Salmant. et Concina, qui pro hac sententia refert esse viginti quatuor auctores. Id probant ex canone *Solent 50, de consecr. dist. 1*, in concilio Cabillonensi, ubi dicitur: *Nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducaverint, quam vespertinum celebretur Officium*. Ex quo clare deducitur, eo tempore (quo refectionis praescripta erat ad horam Nonae) horam refectionis spectasse ad substantiam jejunii. Proinde S. Thomas⁸ scripsit: *Cum Ecclesia instituit certum tempus comedendi jejunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, jejunium solvit*. — Alii vero negant, hodie culpam esse gravem anticipare etiam notabiliter horam refectionis. Ita sentiunt Busenbaum (ut supra), Lessius⁹, Toletus¹⁰, Bonacina¹¹, Palaus¹², Laymann¹³, Holzmann¹⁴, Salmant.¹⁵ cum Innocentio¹⁶, Archidiacono¹⁷, Villalobos, Filiuccio et aliis. Dicunt hi quod juxta praesentem consuetudinem, refectionis hora ad substantiam jejunii minime

pertinet. Sed haec assertio (pace istorum auctorum) non probatur; nam ipsimet (ut Laymann¹⁶ et Salmant.¹⁷) non negant, olim praeeptum observandi horam fuisse grave, et quidem ad substantiam jejunii pertinuisse. Hoc posito, donec certo non probatur hodiernam consuetudinem antiquo praeepto gravi derogasse, illud sine dubio possidet; sed haec consuetudo non satis probatur, vel saltem non est certa, stante opposita auctoritate tot doctorum qui illam negant. — Quapropter, licet quondam secundae sententiae ipse adhaesi, re tamen melius animadversa, illa non satis probabilis mihi videtur.

Dubitatur autem: *quaenam anticipatio refectionis sit notabilis, ac vetita sub gravi culpa?* Hora enim jejunii moraliter mensuranda est, ut docet S. Thomas¹⁸, inquit: *Ad jejunium requiritur hora determinata, non secundum subtilem examinationem, sed secundum grossam estimationem; sufficit enim quod sit circa horam nonam*. — Hinc,

Alii dicunt, anticipationem notabilem esse plus quam hora; idque asserunt Salmant.¹⁸ ab omnibus admitti: sed Natalis Alexander reprobatur. — Alii vero communiter assignant ut gravem, anticipationem unius integrae horae: ita Natalis¹⁹, Silvius²⁰, Azor²¹, Holzmann²², Concina²²,

n. 3. — ¹² Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 3, n. 8. — ¹³ Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 11. — ¹⁴ De Praec. Eccl., n. 7. — ¹⁵ Tr. 23, cap. 2, num. 87. — ¹⁶ Villal., part. 1, tr. 23, diff. 9, num. 3. — ¹⁷ Fill., tr. 27, part. 2, n. 72. — ¹⁸ Loc. cit. — ¹⁹ Loc. cit., num. 10. — ²⁰ 2^a 2^a, qu. 147, art. 7, ad 2. — ²¹ Natal. Alex., lib. 4, cap. 5, art. 7, reg. 13. — ²² Loc. cit. — ²³ In 2^a 2^a, qu. 147, art. 7, concl. 3. — ²⁴ Part. 1, lib. 7, cap. 11, qu. 4. — ²⁵ De Eccl. praec., diss. 2, de Jejunio, cap. 16, num. 6.

S. Doctor tenet priorem opinionem.

Anticipatio unius horae, notabilis.

monuisset, si in 8^a editione ad antiquiorem et benignam opinionem rediisset; at contra, nullo verbo facto de mutatione, 8^a editio nihil aliud refert quam textum sextae editionis. Et haec quidem sunt quae nos movent ad restituendum textum septimae editionis.

^b) Antoine, *tr. de Virtutib. moral., append. de Jejunio, qu. 2*, dicit quaestionem hanc controversi; sed sententiam hanc affirmativam ultimo loco affert et fuse probat, unde videtur eidem adhaerere.

^c) Innocentius, *in 3 lib. Decretal., de observ. Jejunior., n. 4*, videtur sane sic tenere, dum negat per ejusmodi anticipationem solvi jejunium. — Archidiaconus autem, *in can. Unum orarium, § Alias ea, dist. 25, n. 12*,

v. Jejunantibus, indicat quaenam sint minuta peccata, et scribit: « Quidam intelligunt de indictis jejunii, cum quis prandet ante horam. Sed tunc non debet prandere, sed coenare ».

^d) Salmant., *loc. cit., n. 87*, hoc modo loquuntur: « Postponere per duas aut tres horas tempus refectionis, non est mutatio notabilis praeepti jejunii, et consequenter nec illius gravis transgressio, ut omnes fatentur; ergo nec anticipatio per simile tempus ».

^e) Holzmann, *loc. cit., n. 6*, negat quidem notabilem esse anticipationem, eam quae fieret « per quadrantem horae vel semihoram »; sed *n. 7*, loquitur de eo qui « notabiliter, v. g. tribus vel quatuor horis » anticiparet.

Antoine⁵), Cuniliati¹ et Franzoja². — Aliqui autem auctores asserunt, Mendicantes obtinuisse privilegium a Leone X anticipandi refectionem per duas horas in hieme, et per tres in aestate. Sed Natalis Alexander³) et Franzoja ajunt de hoc privilegio documenta desiderari, immo inquisitione adhibita non reperiri. — Dicunt vero Azor, Silvester, Paludanus et Navarrus, posse excusari a culpa anticipationem hanc, ob quamcumque rationabilem causam, nimirum urgentis negotii, debilis complexionis, concionandi, docendi, vel legendi in mensa, incipiendi iter, inserviendi hospitibus, exercendi urbanitatem cum amicis. Attamen mihi non probatur, quamcumque ex his causis satis esse ad excusandum a praeepto, reputato gravi etiam hoc tempore, ut supra dixi.*

1017. — « Ex dictis resolves:

« 1°. Non solvitur jejunium per divisionem prandii ob negotium incidens; « vel si quid sumatur per modum medicinalis, vel ob debilitatem, aliamve causam rationabilem, ut apud religiosos « faciunt ministri et lectores mensae: quia « non nisi unicam refectionem intendunt ».

Divisio prandii.

[Ita Cajetanus, Bonacina⁴), Lessius, Palaus et Salmant.⁵ Et ita praescripsit⁶) S. Benedictus]. — « Et hinc Sanchez⁴, Escobar⁵ bar⁵ excusant famulos mensae ministrantes, si aliquid praegustent, aut ex reliquiis gulose sumant, tum ut melius « serviant, tum ut famem sublevent; in « tellige, si cum illorum refectione licita « moraliter uniatur ». [Ut ait etiam Elbel⁶ cum Lessio, Tamburinio; Sporer⁷ cum Azor, Navarro, Diana, et Croix⁸].

« Nec solvitur per summationem electuorum, vel crebriorem haustum (ante « quem modicum sumere ne potus noceat, « permittit Azor⁹), Escobar⁹); et quidem « toties quoties biberit, dummodo non in « fraudem jejunii; v. gr. quinque vel sex « amygdalas, vel quid simile. (Reginaldus¹⁰), etc. cum Diana¹⁰). — Quia ordi- « nantur potius ad alterationem corporis « vel digestionem ciborum quam nutri- « tionem ».

1018. — Quaeritur 1°. *An liceat sine fractione jejunii, sumere toties quoties libuerit aliquid cibi ante potum, ne potus noceat?*

Affirmant^a) Pasqualigo, Fagundez, Diana et Leander (apud Salmant.¹¹), qui

¹ Tr. 12, cap. 1, § 2, n. 2. — ² In Busenb., hoc loc., animadv. 3. — ³ Franzoja, loc. cit. — ⁴ Azor, part. 1, lib. 7, cap. 11, qu. 4. — ⁵ Silvester, v. Jejunium, quaer. 4, v. Tertium. — ⁶ Paludan., in 4, dist. 15, qu. 4, art. 4, concl. 1 (num. 31). — ⁷ Navar., Man., cap. 21, n. 27, v. Septimo. — ⁸ Cajetan., Sum., v. Jejunium, cap. 1, post med. — ⁹ Less., lib. 4, cap. 2, dub. 2, num. 11. — ¹⁰ Palaus, tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 3. — ¹¹ Tr. 23, cap. 2, num. 51. — ¹² Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 24, n. 2 et 3. — ¹³ Tr. 1, exam. 13, cap. 3, n. 29. (edit. Lugd. s. d.) — ¹⁴ Part. 3, confer. 15, de

Jejunio, n. 448. — ¹⁵ Less., loc. cit., n. 11. — ¹⁶ Tambur., Decal., lib. 4, cap. 5, § 2, n. 17. — ¹⁷ Tr. 3, cap. 4, append., n. 13. — ¹⁸ Azor, part. 1, lib. 7, cap. 9, qu. 1. — ¹⁹ Navar., Man., cap. 21, n. 13. — ²⁰ Diana, part. 10, tr. 14, resol. 61; et part. 4, tr. 4, resol. 142. — ²¹ Lib. 3, part. 2, n. 1280. — ²² Tr. 1, exam. 13, cap. 3, n. 28. (edit. Lugd. s. d.) — ²³ Part. 1, tr. 9, resol. 24. — ²⁴ Pasqual., Prax. jejunii, decis. 119. — ²⁵ Fagund., de 4° Praec. Eccles., lib. 1, cap. 4, num. 15. — ²⁶ Diana, loc. cit., resol. 24, i. f. — ²⁷ Leand. a SS. Sacram., de Praec. Eccles., tr. 5, disp. 5, qu. 10. — ²⁸ Tr. 23, cap. 2, n. 66.

^f) Antoine *loc. cit.*, non determinat qualis existimanda sit notabilis anticipatio.

^g) Natalis Alexander, *loc. cit.*, scribit: « Privilegia nescio quae obtinentes! » Et re quidem vera, simile privilegium memoratur a Sorbo, in suo Compendio privilegior. Mendicantium, v. Jejunium, n. 5; at signatur littera o parva, quae indicat esse oraculum vitae vocis non authenticum.

1017. — ^a) Bonacina, *disp. ult., de Praec. Eccles., qu. 1, punct. 3, n. 10, v. f.*, id sane admittit; sed « solum... dum alioquin inservientes aut intenta voce legentes nimium defatigarentur vel debilitarentur, non praegustato aliquo cibo... nisi forte cibus sit modicae quantitatis ».

^b) S. Benedictus, *Regul., cap. 38*, ita praescripsit lectori hebdomadario, absque ulla di-

stinctione inter dies jejunii et alios. Unde videntur haec allegari dumtaxat ut exemplum ad confirmandam consuetudinem, in monasteriis existentem, quod lectores ante mensam aliquid comedant.

^c) Azor, *part. 1, lib. 7, cap. 10, qu. 7, v. f.*, adducit Silvestrum, qui concedit aliquid cibi ante potum sumere, « dummodo tamen cibus non sit panis, herba, arboris fructus, sed exigua medicamenti portio sive frustum »; quam doctrinam Azor non approbat.

^d) Reginaldus, a Diana quidem citatus ut refert Busenbaum, negat tamen dumtaxat frangere jejunium eum, « qui per modum medicinae modicum cibi sumere compellitur, vel ne potus quo indiget ei noceat ».

1018. — ^a) Affirmant sane, modo non fiat in fraudem jejunii: ut si quis biberet, non ob

Sumere
cibum quo-
ties bibitur,
illicitum.

citatur D. Thomam, Silvestrum ^{b)}, Sanchez, Bonacina, etc. — Sed recte contradicunt Salmant. ¹ cum Cajetano ^{b)}, Abulensi ^{b)}, etc.; qui dicunt, nequaquam D. Thomam nec alios citatos a Leandro, id permittere toties quoties, sed tantum vix pro una vice ^{c)}: in quo consentiunt ipsi Salmant. et Concina ². — Alii vero, ut Elbel ³ cum communissima (ut asserit), Sporer ^{d)}, Laymann ^{d)}, Croix ^{d)}, id permittunt si non fiat frequenter ^{e)}.

1019. - Quaeritur 2°. *An electuaria frangant jejunium?*

Electuaria dicuntur ea quae ex electis rebus, puta ex saccharo et junipero aut cedro conficiuntur, vulgo dicta *conserves*; ut Concina ⁴ et Elbel ^{a)}, cum D. Thoma ^{a)} (loco mox citando). — Non autem intelliguntur potiones de *caffè* et herba *thè*, quae omnino ad libitum quidem permittuntur, ut bene ajunt Croix ⁵, Holzmann ⁶, Milante ⁷, et Elbel ⁸ cum communi.

De praefatis autem electuariis sic docet D. Thomas ⁹, ubi ait: *Electuaria, etiamsi*

Electuaria, quid.

Sumpta ut medicina, non laedunt jejunium.

¹ Tr. 23, cap. 2, num. 68 et 66. — *Salmant.*, loc. cit., n. 69. — ² Dissert. 2, de Jejun., cap. 13, n. 3. — ³ Part. 3, confer. 15, de Jejunio, num. 446. — ⁴ Loc. cit., cap. 8, n. 8. — ⁵ Lib. 3, part. 2, n. 1292. — ⁶ De Praec. Eccles., num. 21, v. *Dices 1*. — ⁷ Exercit. 23, super propos. 23 Alex. VII, pag. 257. — ⁸ Loc. cit., n. 433. — ⁹ 2^a 2^a, qu. 147, art. 6, ad 3. — ¹⁰ Loc. cit., v. *Resp. 2*. — ¹¹ Loc. cit.,

aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio: nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi. — Hanc doctrinam S. Doctoris communiter sequuntur Holzmann ¹⁰, Elbel ¹¹, Sporer ¹²; et Salmant. ¹³ cum Cajetano ^{b)}, Lessio, Navarro ^{b)}, Laymann, etc.

An autem haec, ob solam delectationem sumpta, jejunium laedant?

Negant Salmant. ¹⁴ cum Abulensi et Silvestro: modo sumantur in parva quantitate. Utuntur ratione D. Thomae, scilicet quod electuaria non sumuntur ad nutriendum, sed ad digestionem adjuvandum. Sicut vinum, etiamsi vere nutriat et ad delectationem sumatur; tamen, quia non est ad nutriendum institutum, non frangit jejunium.

Sed oppositum tenendum cum Concina ¹⁵, qui citat Leandrum, Fagundez ^{c)}, etc.,

Neque, juxta quosdam, sumpta ad delectationem.

Tenendum est oppositum.

n. 447. — ¹² Tr. 3, cap. 4, append., n. 14. — ¹³ Tr. 23, cap. 2, num. 52. — *Less.*, lib. 4, cap. 2, num. 11. — *Laym.*, lib. 4, tr. 8, cap. 1, num. 7. — ¹⁴ Loc. cit., num. 58. — *Abulens.*, in Matth., cap. 6, qu. 169, v. f. — *Silvest.*, v. *Jejunium*, num. 9, i. f. — ¹⁵ Dissert. 2, de Jejun., cap. 8, num. 8. — *Leand.* a *SS. Sacram.*, de Praec. Eccles., tr. 5, disp. 5, qu. 15.

situm sedandam, sed ut posset sumere illud parum cibi.

^{b)} Silvester, v. *Jejunium*, n. 9, v. *Secundum*; sicut et Cajetanus, in *2am 2ae*, qu. 147, art. 6, dub. 2, et Abulensis, in *Matth.*, cap. 6, qu. 169, perspicue innunt id licere una tantum vice. Et primo quidem Silvester ait: « Et si... licitus est mane potus etiam vini sine fraude, licitum etiam aliquid sumere pro stramento potus ne obsit, modo cesset omnis fraus circa intentionem et indiscretio circa quantitatem ». — Cajetanus autem et Abulensis contra, id concedunt in potu vespertino: « An usus comestibilium (sunt verba Cajetani) sit per modum medicinae licitus tam vespertina hora quam aliis horis? » Et respondet: « Licet priscis temporibus non fuerit forte licitum sumere fructus, herbas aut buccellam panis, ne potus lavet stomachum...; hodie tamen omnia licita sunt per modum medicinae in vespertino potu, fraude cessante ».

^{c)} Sanchez, *Consil. mor.*, lib. 5, cap. 1, dub. 22, n. 3, requirit ut fiat in parva quantitate. — Bonacina autem, *disp. ult.*, de *Praec. Eccl.*, qu. 1, punct. 3, n. 4, cavendum esse ait, ne saepius in die fiat. — Denique S. Thomas, ut recte notant Salmant., non agit de prae-

senti quaestione, in 4, dist. 15, qu. 3, art. 4, solut. 1, citat a Leandro.

^{d)} Sporer, tr. 3, cap. 4, Append., n. 14; Laymann, lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 7, aliquid comedendum concedunt, sed in parva quantitate. — Croix, lib. 3, part. 2, n. 1293, mediam unciam tantum permittit.

^{e)} De eadem re ita B. Doctor in *Hom. apost.*, tr. 12, n. 11, in fin.: « Nonnulli hoc permittunt toties quoties bibendum erit, ne potus noceat; sed hoc, ut recte dicunt alii, vix potest permitti semel atque iterum in die ».

1019. - ^{a)} Elbel, loc. cit., n. 447, dicit electuaria seu confecta. Nec citat pro horum definitione S. Thomam, cujus textum vide inferius apud S. Alphonsum.

^{b)} Cajetanus, a Salmanticensibus ut S. Alphonsus asserit citatus, dicit solummodo, in *2am 2ae*, qu. 147, art. 6, dub. 2, fructus, herbas, panem, licita esse « per modum medicinae » in potu vespertino, fraude cessante. — Navarro pariter, *Man.*, cap. 21, n. 13 (al. in edit. 1573, n. 12) negat universim eos jejunium frangere, « qui aliquid praesumunt causa medicinae...; quia non sumunt illud in cibum, sed in medicinam ».

^{c)} Fagundez, de 4° *Praec. Eccl.*, lib. 1,

ac Diana coordinat. ¹. Ratio, quia ideo electuaria licite sumuntur in parva quantitate, eo quod, cum assumuntur ut medicamentum, adest sufficiens causa excusans a veniali; cum autem sumuntur ad delectationem, deficit causa, et propterea nequeunt sumi sine culpa. — Nec obstat ratio D. Thomae, ut supra opposita; quia, cum dicat S. Doctor non posse ea sumi per modum cibi, utique consequenter excludit posse sumi ad delectationem. Neque etiam valet paritas vini; nam vinum per se habet rationem potus, et non cibi, ut per se habent electuaria.

Caeterum ad excusandum sufficit quaelibet rationabilis causa, licet non tam gravis, puta ad digestionem ciborum, ut ait S. Thomas; sive ad confortandum stomachum, ad tollendum foetorem oris, ad conservandam vocem, et similia: ita Sporer ² et Elbel ³. — Et sic probabiliter excusantur ii qui aliquid sumunt ne vires deficiant, quando prandium differre debent ultra horam communem, ut docent Palaus ⁴ cum Azor, Tolet, Sa ^{d)}, Navarro; et Valentia, Lessius ac Laymann, apud Croix ⁵.

1020. - Quaeritur 3°. *Per quantum temporis prandium moraliter non interrumpatur, ita ut illud continuari possit?*

Tamburinius ⁶, et Filiucci apud Diana ⁷ dicunt, si nulla adsit causa, non in-

Quaevis causa, nec adeo gravis, excusatur.

Quanta possit esse interruptio prandii sine causa.

¹ Tom. 4, tr. 6, resol. 95. (Cfr. ipsum Diana, part. 10, tr. 14, resol. 60). — ² Tr. 3, cap. 4, append., num. 14. — ³ Part. 3, confer. 15, n. 447. — ⁴ Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 3. — *Azor*, part. 1, lib. 7, cap. 9, qu. 1. — *Tolet*, lib. 6, cap. 2, n. 5. — *Navar.*, *Man.*, cap. 21, n. 13. — *Valent.*, in 2^a 2^a, disp. 9, qu. 2, punct. 3, v. *Quocirca*. — *Less.*, lib. 4, cap. 2, n. 11. — *Laym.*, lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 6. — ⁵ Lib. 3, part. 2, n. 1282. — ⁶ Decal., lib. 4, cap. 5, § 2, n. 16. — *Fili.*, tr. 27, part. 2, n. 41. — ⁷ Part. 1, tr. 9, resol. 82. — ⁸ Tr. 20,

terrumpi prandium per quadrans cum dimidio; etiamsi decreveris non amplius comedere. Immo Elbel ^{a)} concedit id etiam per semihoram. — Per horam vero procul dubio interrumpitur prandium; ut Salmanticenses ⁸.

Quando vero intercedit negotium, Sanchez ⁹ cum aliis, et Viva ¹⁰ dicunt nec etiam per horam prandium interrumpi. — Immo Joannes Sanchez extendit adhuc ad duas horas ^{b)}. Et quamvis hoc non admittat Salmant. ¹¹; attamen Tamburinius ^{c)} cum Fagundez ^{c)}; et Lezana ^{c)}, Diana, apud Croix ¹², absolute concedunt: et sane probabiliter, quando quis non sufficienter se refecit, ut ait Holzmann ¹³. — Immo Croix ¹⁴ cum Leandro ^{d)}, Stephano et Pasqualigo, adhuc probabiliter concedunt, quantumcumque sit sero, posse eum redire ad prandium: dummodo (addunt) retinuerit intentionem redeundi, et non sufficienter se refecerit. Sed casu quo aliquis non posset tolerare jejunium sine magno incommodo, puto etiam sine illa intentione posse redire; quia Ecclesia nunquam intendit obligare ad diem transigendum sine sufficienti refectione. Et hoc concedere videntur etiam ipsi Salmant. ¹⁵ cum Lessio, Trullench et Filiuccio.

Quaeritur 4°. *An quis, postquam surrexit a mensa animo non amplius come-*

de Princip. moralit., cap. 12, n. 38. — ⁹ Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 24, n. 1. — ¹⁰ De Praec. decal., qu. 10, art. 2, n. 4. — *Joan. Sanch.*, Select., disp. 52, n. 4, v. f. — ¹¹ Tr. 23, cap. 2, n. 49. — *Diana*, part. 1, tr. 9, resol. 32; et part. 10, tr. 14, resol. 62. — ¹² Lib. 3, part. 2, n. 1279. — ¹³ De Praec. Eccles., n. 22. — ¹⁴ Loc. cit. — *Stephan. a S. Paulo*, tr. 1, disp. 5, num. 113. — *Pasqual.*, Prax. jejunii, decis. 121, n. 5 et 6. — ¹⁵ Tr. 23, cap. 2, n. 50, i. f. — *Less.*, lib. 4, cap. 2, n. 18. — *Trull.*, lib. 3, cap. 2, dub. 3, n. 5. — *Fili.*, tr. 27, part. 2, n. 24

cap. 4, n. 2, idem habet quod Navarro, in praecedenti nota relatus; et in suae doctrinae confirmationem adducit textum D. Thomae de electuariis, cum hac adjecta limitatione: Ne fiat in fraudem jejunii.

^{d)} Sa male citatur a Palao; hoc enim, v. *Jejunium*, n. 8, non habet.

1020. - ^{a)} Elbel, confer. 15, n. 438, utique id concedit ei qui « vel necessitatis vel urbanitatis etiam causa » prandium interrumpit, ut loquitur in casu, ante n. 437 posito.

^{b)} « Nisi tamen (addit) a mensa surgat cum voluntate non prandendi amplius ».

^{c)} Tamburinius, loc. cit., n. 17, adducit Sancii sententiam, quam ipse quidem non reprobat; « sed, inquit, nimis id esse putat Esco-

bar ». — Fagundez autem (a Tamburinio non citatus), loc. cit., cap. 4, n. 3, universaliter negat eos jejunium violare, « qui e medio prandii surgunt ad aliquid occurrens, et postea redeunt ad continuandum prandium: in iis enim circumstantiis, non est ex intentione nisi unica comestio ». — At Lezana, quem adducit Croix ut refert S. Alphonsus, ait in *Sum.*, v. *Jejunium*, n. 4, eum posse prandium perficere, absoluto negotio propter quod illud interrumpit, « aliqua etiam mora temporis, prudentis arbitrio judicanda, interjecta...; si animo continuandi illud discessit ».

^{d)} Leander citatur quidem a Croix ut asserit S. Alphonsus, sed haec tantummodo habet, de *Praec. Eccl.*, tr. 5, disp. 5, qu. 33: « Re-

Interruptio ex causa, quanta.

dendi, possit iterum ad comedendum redire?

Surgens animo non amplius edendi, quando possit redire.

Negat Navarrus. — Sed affirmant Lessius¹, Roncaglia²; ac Bonacina^e, Trullench et Villalobos, apud Salmant.³, qui merito probabile putant, si convivae adhuc comedant^f, vel si in mensa apponatur aliud ferculum, quod ille ignorabat apponendum^g, ut ait Sanchez⁴, et Salmant.⁵ cum Villalobos; quia adhuc moraliter censetur idem prandium durare.

Sumens jentaculum causa itineris, nec proficiscens, tenetur jejunare.

Id autem quod dicunt Navarrus, Silvester et Paludanus, scilicet quod qui causa itineris^h mane jentaculum sumpserit, non tenetur ad jejunandum si postea non proficiscatur; recte id negant Salmant., Lessius, Trullench et Filiuiccius^h: nisi quando per illam unicum comestionem non possit is reliquo die commode jejunare. Nam alias, cum essentia non adhuc sit destructa, tenetur utique jejunium servare.

Limitatio.

Quaeritur 5°. *Quamdiu liceat protrahere prandium?*

Protrahere prandium ad duas horas, licitum.

Probabiliter respondent Tamburinius⁶, et Croix⁷ cum Fagundez⁸, licere usque ad duas horas. — Immo Elbel⁹ cum Gobat concedit usque ad tres vel quatuor

Navar., Man., cap. 21, n. 14. — ¹ Lib. 4, cap. 2, n. 11. — ² Tr. 9, qu. 2, de Jejunio, cap. 1, qu. 2, resp. 1, v. f. - Trull., lib. 3, cap. 2, dub. 3, num. 13. - Villal., part. 1, tr. 23, diff. 6, n. 2. — ³ Tr. 23, cap. 2, n. 50. — ⁴ Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 24, n. 5. — ⁵ Loc. cit., num. 50. - Villal., loc. cit., n. 2, i. f. — Salmant., loc. cit. — Less., lib. 4, cap. 2, n. 18. — Trull., loc. cit., n. 5. — ⁶ Decal., lib. 4, cap. 5, § 2, n. 15. — ⁷ Lib. 3, part. 2, n. 1288. —

spondeo. Quod ille qui (etiam ob justam causam) interruptit per amplius quam per duas horas prandium seu coenam, non possit absque violatione jejunii, ad ipsam complendam redire, si comedens alias in prima comestione sumpsit cibi quantitatem sufficientem ad jejunium tolerandum.

^e) Bonacina, *disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 10*, id sane affirmat, modo redeat « intra breve tempus ». Quod et Trullench dicit: si nempe sint alii convivae et reditus contingat intra breve tempus.

^f) Idemque dicunt Lessius, Roncaglia et Trullench.

^g) Roncaglia hanc eandem clausulam habet.

^h) Navarrus, *Man., cap. 21, n. 27*; Silvester, v. *Jejunium, n. 21, v. Secundum*; Paludanus, *in 4, dist. 15, qu. 4, art. 5, opin. 3, (n. 48)*; et Filiuiccius, *loc. cit., n. 24*, (pro opposita sententia inferius citandus) loquuntur in

horas, saltem pro Germanis, juxta eorum morem. Sed Croix merito dubitat an haec consuetudo sit approbata. Nisi (ut ait) post duas circiter horas apponatur sola bellaria vel cibi leviores; maxime si postea vesperi omittatur refectiuncula. Hocque ego nec approbo nec reprobo.

1021. — « Excipe tamen 1°. Si quis su-meret lac, jusculum et similia, quae, sive « rorbeantur sive comedantur, non habent « rationem potus, sed cibi, ac principaliter « referuntur ad nutriendum ». — [Est commune apud Salmant.⁹ cum Sanchez, Trullench, etc.].

« 2°. Si quis poma, pira, vel etiam uvae « in magna quantitate sumeret; quia ha- « bent rationem cibi. Dicastillus et alii « sex, cum Diana¹⁰ ». [Etiam solum succum deglutias. Salmant.¹¹ Et idem de uva; ex communi. Salmant.¹², contra Pasqualigo¹³. — Et idem dicit Viva¹⁴ de pepo- nibus, vulgo *melloni d'acqua*, ut est communissima; contra quemdam anonymum, qui improbabilius contrarium scripsit].

« 3°. Nisi quis in magna quantitate ele- « ctuaria in fraudem jejunii sumeret. — « Qui vero in potu valde excederet, con- « tra temperantiam quidem, non tamen

⁹ Part. 3, confer. 15, n. 437. - Gobat, Quinar., tr. 5, cap. 26, n. 6 et seqq. — Croix, loc. cit. — ¹⁰ Tr. 23, cap. 2, n. 57. - Sanchez., Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 23, n. 1. - Trull., lib. 3, cap. 2, dub. 2, num. 15. — Dicast., tr. 4, de Sacram. Euch., disp. 2, dub. 5, num. 86, 91 et 92. — ¹¹ Part. 9, tr. 6, resol. 14, v. *Relinquendo*. — ¹² Loc. cit., num. 64, i. f. — ¹³ Tr. 23, cap. 2, n. 65. — ¹⁴ De Praec. decal., qu. 10, art. 1, n. 8, v. *Tertio*.

universum de eo qui culpabiliter mane jentaculum sumpsit.

ⁱ) Fagundez a Croix parum diligenter adducitur; negat enim solummodo, *lib. 1, cap. 3, n. 5*, aliquid determinatum esse, quoad tempus in prandendo insumendum.

^j) Pasqualigo valde timide, ut ipsi Salmant. notant, communi sententiae (quae est opinio etiam S. Alphonsi) contradicit, immo potius eidem adhaeret; siquidem, *de Jejunio, de- cis. 136, n. 5*, de sententia quae negat frangi jejunium per uvarum comestionem, scribit: « Haec ut probabilia proposui; ea tamen meliori judicio examinanda relinquo ». Et *n. 6*, subdit: « Haec posteriora verba: *Ea tamen meliori judicio examinanda relinquo*, sufficienter poterant ostendere, prout ostenderunt ut plurimum lectori, quod hanc sententiam non teneam... Unde, ut clarius me explicem, dico me supradicta solum proposuisse, tamquam ea quae videri possent probabilia, non

Quid de protractione ad tres vel quatuor.

Quinam potus habeant rationem cibi.

Fructus laedunt jejunium.

Vinum contra sitim vel ad digestionem non frangit.

Contra famem extra comestione probabilius frangit.

Probabilius non frangit jejunium.

« contra jejunium peccaret, saltem mor- « taliter. Laymann¹ ».

1022. Quaeritur hic 1°. *An potus vinum frangat jejunium?*

Non dubitandum quod, ut testantur plures Patres, S. Chrysostomus, S. Hieronymus, S. Basilius, etc., juxta primam Ecclesiae disciplinam, antiqui christiani in jejuniis omnino vino abstinebant. — Sed nec etiam dubitandum quod hodierno tempore potio vini non est interdicta, si sumatur in comestione vel extra, ad sedandam sitim vel ad digestionem juvandam. Sic docet S. Thomas²: *Non autem intendit Ecclesia interdicare abstinentionem (alias sumptionem, juxta Billuart) potus... licet aliquo modo nutriat*. Et patet ex can. *Denique 6, dist. 4*, ubi Gregorius Magnus sic ait: *Vinum quoque ita bibere permittitur, ut ebrietatem omnino fugiamus*. — Attamen

Dubium fit: *an vinum sumptum extra refectionem ad sedandam famem laedat praeceptum jejunii?*

Prima sententia affirmat: quam tenent Silvester^a, Natalis Alexander³; item S. Antoninus^a, Abulensis, Reginaldus, etc., apud Salmant.⁴ Et hanc videtur tenere D. Thomas⁵, his verbis: *Qui potat extra horam unicae comestionis, non dicitur bis manducare, et propter hoc nec statutum Ecclesiae frangit: nisi fraudem faciat, quia legem violat, qui in fraudem legis aliquid facit*. Ratio igitur hujus sententiae est, quia, licet bibens vinum ad famem extinguendam non peccet frangendo jejunium, peccat tamen frustrando finem jejunii. — Haec sententia est probabilis.

Sed probabilior est mihi sententia opposita, quam tenent Sanchez⁶, Navarrus⁷, Azor⁸, Roncaglia⁹ (qui hodie cer-

¹ Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 7. — S. Chrysost., Ad popul. Antiochen., homil. 4, n. 6. Cfr. Migne, Patrol. graeco-lat., tom. 49, col. 68. — S. Hieron., epist. C. Theophil. Alexandrini, D. Hieronymo interprete, n. 8. Cfr. Migne, Patrol. lat., tom. 22, col. 820. — S. Basil., de Jejunio, homil. 1, n. 9 et 10. Cfr. Migne, Patrol. graeco-lat., tom. 31, col. 182. — ² 2^{ae}, qu. 147, art. 6, ad 2. — Billuart., de Temperantia, dissert. 2, art. 5, § 5, v. *Dico juxta*. — ³ Lib. 4, cap. 5, art. 7, reg. 14. — Abulensis, in Matth., cap. 6, qu. 164. —

autem quia ita teneam... Ex ea autem ratione hanc opinionem non teneo, quia uva in morali existimatione habetur pro cibo ». Cfr. etiam S. Doctorem, in fine *n. 1022, v. Instabis*.

tam vocat); et Salmant.¹⁰ cum Lessio, Laymann, Palao, Bonacina et aliis communiter. — Ratio, quia, ut ipse D. Thomas¹¹ docet: *Statutum positivae legis non attendit intentionem observantis, sed ipsum actum; eo quod modus virtutis non cadit in praecepto, sed est finis praecepti*. Si igitur modus virtutis seu finis praecepti non cadit sub praecepto: ergo non peccat contra praeceptum qui modum virtutis seu finem praecepti non observat; quia utitur jure suo.

Neque huic obstat dicere quod si hoc esset, non peccaret qui sine justa causa laborem assumeret, ut posset jejunium solvere (quod verum non est, ut dicemus in *Dub. seq., n. 1045, v. An autem*). — Sed responderetur, aliud esse apponere impedimentum contra praeceptum; aliud, contra finem praecepti. Quando labor assumitur ad non jejunandum, peccatur quidem contra jejunii praeceptum; eo quod Ecclesia, praecipiendo jejunium, praecipit simul non apponere impedimentum proximum ad jejunandum. At in nostro casu potus vini ad sedandam famem non est contra praeceptum jejunii; sed contra finem jejunii, qui non cadit sub praecepto. Et ideo talis potus non est saltem culpa gravis, et forte per se nec venialis; quia potu vini non omnino frustratur finis jejunii, sicut frustratur per sumptionem cibi qui ab Ecclesia vetatur.

Quaeritur 2°. *An frangat jejunium potus cervisiae*, ex hordeo et cerasis confectae; aut aquae mixtae saccharo et succo cinnamomi vel mali cedrini, vulgo dictae *limonata* sive *sorbetto*?

Certe, si cum parva aqua magna rerum harum quantitas misceatur, jejunium frangitur. Secus, si parva quantitas cum ma-

Regin., lib. 4, num. 153. — ⁴ Tr. 23, cap. 2, n. 55. — ⁵ In 4, dist. 15, qu. 3, art. 4, solut. 1, ad 1. — ⁶ Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 23, n. 4. — ⁷ Man., cap. 21, n. 13. — ⁸ Part. 1, lib. 7, cap. 10, quaer. 7. — ⁹ Tr. 9, qu. 2, de Jejun., cap. 1, qu. 6, resp. 1. — ¹⁰ Tr. 23, cap. 2, n. 56. — Less., lib. 4, cap. 2, n. 10. — Laym., lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 7. — Palao., tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 4. — Bonac., disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 1, n. 7 et 8. — ¹¹ In 4, dist. 15, qu. 3, art. 4, solut. 1, ad 3.

1022. — ^a) Silvester, v. *Jejunium, num. 9*; S. Antoninus, *part. 2, tit. 6, cap. 2, § 9, v. Potus autem*, aliorum sententiam referunt, quam utique nec reprobant.

Appositio impedimenti contra praeceptum et contra finem praecepti.

Potus ex aqua et succo fructuum.

gna quantitate aquae; quia tunc iudicantur isti veri potus: eo quod alia quae cum aqua miscentur ita liquefiunt, ut videantur propriam naturam amisisse. — Ita communiter Wigandt¹, Roncaglia², Elbel³ cum communissima, Concina⁴, Viva⁵, Mazzotta⁶; Croix⁷ cum Leandro et Stephano; Tamburinius⁸ et Salmant.⁹

Nec obstat dicere quod aqua mixta saccharo, cum congeletur, mutet naturam. — Quia mutatio naturae importat privationem prioris esse, ad quod redire non possit: sed aqua congelata liquefit statim ac ori admovetur; ergo naturam non mutat. Confirmatur: Si gelu mutaret naturam, accideret quod in speciebus congelatis vini post Consecrationem desineret ibi esse Christus; sed hoc est contra rubricam Missalis¹⁰, ubi praecipitur ut si sanguis congeletur, debeat igne liquefieri et sumi.

Instabis: Si quis uvam manibus exprimat, et succum tantum deglutiat, quippe jejunium frangit: unde non refert quod aqua illa liquefacta deglutiat. — Sed respondetur: Liquor intra uvas non est quidem in forma potabili, sed in forma cibi, et per masticationem deglutitur; sed aqua congelata non jam per masticationem deglutitur, sed ore immissa, cito per se ipsius oris calore liquefit et ad pristinum statum redit, sicque naturam potus non amittit, et ut potus habetur.

¹ Tr. 5, exam. 4, num. 97. — ² Tr. 9, qu. 2, de Jejun., cap. 1, qu. 6, resp. 2. — ³ Part. 3, confer. 15, de Jejun., n. 433. — ⁴ Dissert. de Jejun., cap. 8, n. 9. — ⁵ De Praec. decal., qu. 10, art. 1, num. 8, v. *Hinc*. — ⁶ Tr. 2, disp. 1, qu. 4, cap. 4, § 1, qu. 4, v. *Tertio*. — ⁷ Lib. 3, part. 2, n. 1292. — *Leand. a SS. Sacrament.*, de Praec. Eccles., tr. 5, disp. 5, qu. 4. — *Stephan. a S. Paulo*, tr. 1, disp. 5, num. 91. — ⁸ De Praec. Eccles., tr. 4, cap. 5, num. 8. — ⁹ Tr. 23, cap. 2, n. 57. — ¹⁰ De Defectib. X, 11. — ¹¹ Cardin. Franciscus Maria Brancatius, Dissert. de potu Chocolat. — ¹² Theol. mor., lib. 45, n. 212. — ¹³ Thomas Hurtadus, Resolut. mor., tr. 10, num. 13 et seqq. — ¹⁴ De Praecept. Eccles., n. 21. — ¹⁵ De Praec. decal., qu. 10, art. 1, n. 8.

1023. — ^a) Machado, *Perfeto confessor*, lib. 2, part. 4, tr. 3, docum. 1, n. 8, videtur utique huic opinioni favere; contrariam enim primo loco refert; postremo autem loco, opinionem quae negat chocolatem frangere jejunium, quia nempe in Hispania et in Indiis habetur ut potus usualis: quibus ipse addit hoc ita verum esse, ut fere nemo scrupulum sibi faciat potionem illam sumere de jejuniis.

^b) Felix Potestas, in suo *Exam.*, tom. 1,

1023. - Quaeeritur 3°. An potio chocolatis frangat jejunium?

Prima sententia, quam tuentur card. Brancatius¹¹, Escobar¹², Hurtadus¹³, Holzmänn¹⁴, Viva¹⁵; item Machado^a), Davila, Henriquez, Quintanadvenas, apud Guimennium; et probabilem putant Felix Potestas^b) et Tamburinius¹⁶ (qui testatur probabilem etiam censuisse card. de Lugo), negat jejunium frangere, modo fiat usus illius ut est in Mexico; non autem si sumatur ad instar densae pultis, puta si misceatur aquae in majori aut aequali quantitate. Fundamentum hujus sententiae est, prout aliqui ex citatis auctoribus dicunt, quia ratio potus sumitur a materia praedominante, quae hic est aqua. — Et hoc modo sentiunt citati auctores hanc portionem posse sumi toties quoties libuerit; feruntque Hurtadus et Illung apud Holzmänn, eam licitam declarasse S. Pium V, Gregorium XIII et Paulum V.

Secunda vero sententia, quam tenent Sanchez^c), Silvius^c), Laymann^c), Pater Concina¹⁷, Salmant.¹⁸, Diana¹⁹, Roncaglia²⁰, Tamburinius²¹ et alii plures, docet frangere jejunium. — Ratio, quia illa tantum potio habet rationem potus, quae inservit ad vehiculum alimenti; non vero quae ipsa alimentum est, ut est lac et jusculum: ita et chocolates. Alias, si quis pisces contunderet et in aqua mixtos sumeret, nec iste frangeret jejunium.

v. Circa. — Davila Padilla, Historia de la Fundacion y discurso de la Provincia de Santiago de México de la Ord. de Predicad., lib. 2, cap. 84. — Joannes Henriquez, Quaestio. practica., sect. 16, qu. 17, n. 45. — Quintanao., de Praec. Eccles., tr. 3, singul. 36, n. 8. — Guimenn., tr. de Jejun., propos. 2, n. 2 et seqq. — ¹⁶ Decal., lib. 4, cap. 5, § 2, num. 13. — Thom. Hurtad., Resolut. mor., tract. 10, append., cap. 5, num. 74 et 75. — Ills., tract. 4, disp. 1, num. 39. — Holam., de Praec. Eccles., n. 21. — ¹⁷ Dissert. 2, de Jejun., cap. 9, num. 4. — ¹⁸ Tr. 23, cap. 2, num. 60. — ¹⁹ Part. 4, tr. 4, resol. 194. — ²⁰ Tract. 9, qu. 2, de Jejun., cap. 1, qu. 6, resp. 3. — ²¹ Decal., lib. 4, cap. 5, § 2, num. 9.

n. 2877, dicit hanc sententiam valde sibi placere; et n. 2879, probabilem vocat eam sententiam quae negat absque ulla limitatione, jejunium ejusmodi potione violari.

^c) Sanchez, *Consil. mor.*, lib. 5, cap. 1, dub. 23, n. 1; Silvius, in *2am 2ae*, qu. 147, art. 6, v. *Refectionis*; Laymann, lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 7, generaliter dumtaxat loquuntur de liquidis quae, licet trajiciantur per modum potus, referuntur tamen ad nutriendum.

Chocolates, juxta quosdam, non frangit.

Juxta alios, frangit.

Prima sententia, probabilior sub limitatione.

Hoc tamen non obstante, prima sententia probabilior mihi est (sub limitationibus tamen, ut infra dicam). — Ratio, quia potus chocolatis eo modo quo admittimus, licet non habeat rationem potus, cum non deserviat ad exstinguendam sitim (ut certe sentio), et licet aliquo modo nutriet; habet tamen rationem medicinae, quatenus juvat ad vehendum cibum, sive ad caput ac stomachum confortandum.

Unde de hoc potu idem dici potest, quod diximus supra de electuariis n. 1019 cum D. Thoma¹, ubi ait: *Electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum, unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio*. Sed hac ratione medicinae non licebit sumere chocolatem nisi in parva quantitate, et cum aderit aliqua rationabilis causa, eo modo quo licitus est usus electuaria. Hinc Pater Milante², loquendo de electuariis, recte ait: *Eoque etiam ex fine, in praesentiarum chocolatam ad consolidandum stomachum viri probi in moderata quantitate permittunt*.

Accedit alia ratio extrinseca universalior et forte potior, nempe consuetudinis jam hodie communiter receptae, quae negari non potest; et quam etiam testantur Salmant.³, et Viva⁴, Tamburinius⁵, Holzmänn⁶ ac Felix Potestà⁷, cum Roncaglia⁸, ubi sic ait: *Dixi chocolatam ex sua natura frangere jejunium. Habeo tamen rationem extrinsecam, qua certum mihi redditur potionem cholicam non frangere jejunium: haec autem fundatur in univer-*

¹ 2^a 2^{ae}, qu. 147, art. 6, ad 3. — ² Exercit. 23, sup. propos. 23 Alex. VII, v. *Eadem ex causa*, fol. 257. — ³ Tr. 23, cap. 2, n. 62, i. f. — ⁴ De Praec. decal., qu. 10, art. 1, n. 8, v. *Idem*. Cfr. tamen in propos. 29 Alex. VII, n. 20. — ⁵ Decal., lib. 4, cap. 5, § 2, n. 13. — ⁶ De Praec. Eccles., n. 21. — ⁷ Exam., tom. 1, num. 2879. — ⁸ Tr. 9,

^a) Turrianus (non citatus a Salmant.), *Sum. mor.*, part. 1, cap. 256, dub. 24, dicit chocolatem potum licere absque jejunii violatione, « si parum habeat admixtum sacchari vel alterius cibi similis »; violari autem jejunium, si ejusmodi potio « tantum cibi admiscetur, ut non maneat in statu potus ». Et *dub. 27*, non amplius de chocolate, sed generaliter lo-

quens, negat quantitatem duarum unciarum communis cibi satis esse ad peccatum mortale. ^e) Antonius de Leon Pinelo, a Salmant. loc. cit., allegatur, ut qui concedat unam unciam cum dimidia pastae chocolatis; at re vera Pinelo, *Question moral si el Chocolate, etc.*, part. 3, n. 20 et seqq., non ita perspicue loquitur, nec videtur rem plane determinare,

Quaenam autem quantitas censeatur parva, et juxta usum hodie permitti possit?

Sane improbabiler Pasqualigo¹¹ putat nimiam mediam unciam chocolatis, ut possit sumi pro parva materia, inepte dicens quod hujusmodi quantitas plus nutrit quam sex unciae alterius cibi: unde tantum admittit octavam vel sextam partem unciae. Et huic opinioni videtur adhaerere Pater Concina¹², ubi ait solum posse admitti aliquid pulveris chocolatis cum aqua ita admixtae, ut aqua sapida efficiatur, et stomacho attemperetur: caeterum non dubitat chocolatem posse sumi per modum medicinae ad instar electuarii. — Contra vero, merito Salmant.¹³ rejiciunt Leandrum¹⁴ et Turrianum¹⁵, qui permittunt potionem duarum unciarum chocolatis. — Alii, ut Pinelo^e) apud Salmant.^e), Felix Potestà, ac Auctor adnotationum ad Anacletum¹⁶ permittunt unam unciam

qu. 2, de Jejun., cap. 1, qu. 6, resp. 3. — ² 2^a 2^{ae}, qu. 147, art. 4, ad 3. — ³ Tr. 23, cap. 2, num. 62, i. f. — ⁴ Prax. jejun., decis. 141, n. 5. — ⁵ Dissert. 2, cap. 11, n. 5 et 6. — ⁶ Tr. 23, cap. 2, n. 63. — ⁷ De Praec. Eccles., tr. 5, disp. 5, qu. 5, § 4. — *Felix Potest.*, tom. 1, num. 2877. — ⁸ Tr. 10, de Praec. Eccl., dist. 2, qu. 1, n. 6.

Quaenam quantitas concedatur.

et dimidiam chocolatis cum dimidia sacchari *f*).

Rationabilius tamen card. Brancatius admittit potionem unius unciae chocolatis (cum quinque unciis aquae, ut ait) non frangere jejunium; vel, ut admittunt Escobar *g*), Salmant. *h*), Viva *i*), et Renzi *s*) cum Hurtado *i*) unam unciam chocolatis cum dimidia sacchari.

Spectata autem hodierna consuetudine, Pater Milante ¹ sic scribit: *Dico... in praesentiarum esse absolute licitam chocolatae potionem in moderata sexquinguae quantitate* (id est unciae cum dimidia); *quia parvitas materiae ex consuetudine introducta et tolerata ab Ecclesia omnino excusatur a culpa... Dixi: ex tolerantia Ecclesiae, quia ex laudata permissione hodie chocolata in praefata quantitate sumpta, communalis potus semel dumtaxat in die permissus evasit.* — Et quidem valde probabiliter: dum communis usus fert, ut mihi constat, non minus quam unciam cum dimidia chocolatis in ordinariis cyathis solere immitti.

Brancat., Dissert. de potu Chocol., fol. 197. — ¹ Exercitat. 23, sup. propos. 23 Alex. VII, v. *Dico igitur*, et v. *Dixi ex tolerantia*, fol. 256 et 257. — *Viva*, de Praec. decal., qu. 10,

f) Si nempe quantitas illa sex unciis aquae misceatur.

g) Escobar, lib. 45, n. 212, pro vasculo, quod *gitara* vocatur, concedit « posse unciam chocolate cum uncia sacchari admisceri ». — Idemque tenet Renzi, in 4 Praec. Eccl., cap. 2, qu. 18.

h) Salmant., loc. cit., n. 63, admittunt « uniam unciam pastae chocolati », dummodo non addatur alia materia in notabili quantitate; « ita ut, tam pasta chocolati quam saccharum quo dissolvitur seu diluitur, ad duas uncias nunquam perveniat ».

i) Viva, in propos. 29 Alex. VII, n. 20, communius ait esse et in praxi tenendum, quod potio chocolatis frangat jejunium; sed si quis vellet esse tantum potum usuaem ideoque non frangere jejunium, rationem potus habituram esse ait: « quando sex unciis circiter aquae... non nisi uncia chocolatis admiscetur et media uncia sacchari ». Sed de Praec. decal., qu. 10, art. 1, n. 8, v. *Idem*, dictam potionem licitam esse ait, si « septem vel octo unciis aquae addatur una uncia chocolatae et media sacchari ». Et ita fere etiam Hurtadus, Resol. mor., tr. 10, Append., n. 69, quamvis a Renzi citetur ut refert S. Alphonsus.

j) Viva, de Praec. decal., loc. cit., et in

Dicit autem Viva, quod tunc chocolates habet rationem potus, quando uncia chocolatis et media sacchari misceatur septem unciis aquae. — Sed hoc videtur contra communem usum; neque hoc congruit ei quod dicit ipse Viva *j*), et quod proferunt Leander *k*), Diana *l*), Escobar *k*), Potestà, etc., nempe, tunc chocolatem non habere rationem potus, cum illa aequat quantitatem aquae. Unde melius videtur sufficere quod praefata permissa quantitas sumatur cum aqua, quae de more solet in usualibus cyathis adhiberi.

1024. — « 2° Jejunium non solvitur per « collatiunculam vespertinam, etsi haec « non ad somnum, sed ad nutritionem ordinetur: quia consuetudo permittit *a*). « Addo: vespertinam; quia sine causa non « licet illam sumere mane vel meridie. « Ex justa tamen causa licet utrumque; « ut si fiat ratione debilitatis, negotiorum, « studiorum. Sine ea erit veniale tantum, « cum non violetur substantia jejunii ». [Ita Viva ², et Salmant. ³ cum Lessio, Toletus, Sanchez ^b), Cajetano ^c), Filliuccio ^d)

art. 1, n. 8, v. *Idem*. — Potestà, Exam., tom. 1, n. 2877. — ² De Praec. decal., qu. 10, art. 3, n. 5. — ³ Tr. 23, cap. 2, n. 82. — Less., lib. 4, cap. 2, n. 11. — Tolet., lib. 6, cap. 2, n. 5.

propos. 29 Alex. VII, n. 20, id praetermittit. Cfr. notam *i* hic supra.

k) Leander, loc. cit., qu. 5 in princ.; Diana, part. 11, tr. 6, resol. 53bis; Escobar, loc. cit., n. 212, id asserunt, quando chocolatis quantitas excedit aquae quantitatem.

1024. — *a*) Ex consuetudine etiam (ubi haec invaluit) licet aliquid mane sumere. Quaesitum enim fuit a S. Poenitentiarum: « Utrum permitti possit (in regione Canadensi), ut mane diebus jejunii, parva quantitate sumatur cafeum aut chocolatum, cum frustulo panis ». Cui S. Poenit. die 21 Novembris 1843, respondit: « Eos, qui talem usum sequuntur, non esse inquietandos ».

b) Sanchez, Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 27, n. 2, satis innuit id non plus esse quam veniale, dum negat comestionis horam, ad jejunii essentiam pertinere. In ceteris omnino concordat.

c) Cajetanus, Sum., v. Jejunium, cap. 1, i. f. id negat fieri posse, nisi in necessitate cum episcopi dispensatione. In commentariis vero ad 2am 2ae, qu. 147, art. 6, v. Tertiū vero, episcopi dispensationem non requirit, nisi quando dubium esset de necessitate.

d) Filliuccius, tr. 27, part. 2, n. 28, concordat, loquens de eo qui in meridie coenulam

Collatio vespertina non solvitur jejunium.

Quantitas concessa in collatione.

Qualitas ciborum in collatione.

et communi. — Ibidem dicit Fagundes et Leander, quod venatio sufficit pro causa justa tempus commutandij.

« Quoad ejus quantitatem, communiter « designatur quarta vel quinta pars inter « grae coenae; ut contra Diana ¹, Turrianum, etc. docet Reginaldus ², Laymann ³, « Filliuccius ⁴, dicens ita decisum esse in ce- « lestri academia theologorum, qui omnes « in quartam partem consenserunt. Idem « probat Escobar ⁵, si quidem coena ordi- « naria duarum librarum pondus non ex- « cedat; quia talis in reliquis praeceptis « modica censetur: ac proinde tanto quis « magis minusve peccat, quanto magis « vel minus transgreditur. — Adde, qui- « busdam locis ex consuetudine plus per- « mitti saecularibus quam religiosis; nobi- « libus quam plebeis; et in frigidis regio- « nibus quam in aliis: ut notat Laymann ⁶ « et Bonacina ⁷. — Plus item quibusdam « in locis, in vigilia Nativitatis Domini (et « alibi in Coena Domini) permitti ex con- « suetudine dicit Medina, Cajetanus ⁸, et « Sanchez ⁹, Escobar ⁸: quod Bonacina non « improbat ubi ea consuetudo est recepta.

« Quoad qualitatem, in ea prohibentur « cibi ad nutritionem communiter ordi- « nati, quique inter fercula fere appo- « nuntur. Permittuntur autem leviores, ut « fructus aliave ex saccharo et melle con- « fecta; et pro more regionis parum bu- « tyri et casei, ut in regionibus septen- « trionalibus, ob fructuum inopiam. — « Laymann ⁹ ».

1025. — In serotina igitur refectioe duo spectanda sunt: *quantitas* et *qualitas* cibi.

Fagund., de 4° Praec. Eccl., lib. 1, cap. 4, n. 16, i. f. — *Leand.*, de Praec. Eccl., tr. 5, disp. 5, qu. 39. — ¹ Part. 1, tr. 9, resol. 1; et part. 4, tr. 4, resol. 117. — *Turrian.*, Censur. theolog., centur. 3, dub. 27. — ² Lib. 4, n. 185. — ³ Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 9, v. f. — ⁴ Tr. 27, part. 2, n. 33. — ⁵ Tr. 1, exam. 13, cap. 3, n. 61. — ⁶ Loc. cit. — *Barthol. Medina*, Sum., lib. 1, cap. 14, § 10. — ⁷ Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 26, num. 1. — ⁸ Loc. cit., num. 62. — *Bonac.*, disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, num. 2, i. f. —

vespertinam sumeret. Eum autem qui mane eam sumeret, peccaturum esse ait n. 27; non tamen lethaliter, n. 72.

e) Bonacina, disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 2, id ex Laymann refert; sed ipse ait standum esse consuetudini receptae in singulis regionibus.

f) Cajetanus, v. Jejunium, cap. 4, non loquitur de vigilia Nativitatis Domini, sed ap-

Sed hic ante omnia animadvertendum, praecipue in his attendendam esse *consuetudinem* locorum; ut bene advertunt Cajetanus ¹⁰ et alii passim. — Certum enim est quod ubi agitur de consuetudine, tam circa jejunium quam circa omnes alias Ecclesiae leges (quibus nemo negat per consuetudinem derogari posse), auctoritas doctorum recentiorum, licet pauciorum, qui soli de posteriori moderna consuetudine testari possunt, pluris facienda est, et sine dubio praeferenda auctoritati, etsi communiori auctorum antiquiorum, qui nihil de consuetudine imposterum introducenda scire poterant. Cum autem auctores de aliqua consuetudine testantur, id non temere et sine sufficienti fundamento asseruisse credendum est.

His positus, omnibus patet quod antiquitus, praeter unam comestionem, nulla alia refectio cibi permittebatur. — Tractu temporis introductum fuit aliquid parum sumere fructuum, herbarum, aut dulcium ad medicinam, ne potus noceret; ut testantur D. Antoninus et Cajetanus ¹¹ de suo tempore. — Postmodum consuetudo obtinuit, etiam ad nutriendum sumere aliquid panis et fructuum, usque ad tres vel quatuor uncias, ut aliqui DD. dicebant; vel usque ad sex, ut alii putabant. — Recentiorum autem, quod ad quantitatem pertinet, alii, ut Holzmann ¹² cum Laymann, Filliuccio, Reginaldo; Sporer ¹³, Wigandt ¹³; Croix ¹⁴ cum Busenbaum; et Elbel ¹⁵ cum Henno et aliis, Anacletus ¹⁶, dicunt, ex consuetudine permitti jejunantibus quartam partem coenae ^b. Sed haec regula non

⁹ Loc. cit., n. 9. — ¹⁰ In 2° 2°, qu. 147, art. 6, v. *Secundi autem dubii*. — S. Anton., part. 2, tit. 6, cap. 2, § 9. — ¹¹ De Praec. Eccles., num. 23, v. *Alterum*. — Laym., lib. 4, tr. 8, cap. 1, num. 9, v. f. — *Fill.*, tr. 27, part. 2, num. 33. — *Regin.*, lib. 4, num. 185. — ¹² Tr. 3, cap. 4, Append., n. 26. — ¹³ Tr. 5, exam. 4, n. 99, v. *Resp. 5*. — ¹⁴ Lib. 3, part. 2, n. 1299. — ¹⁵ Part. 3, confer. 17, de Collact. vesp., n. 481. — *Henno*, tract. de Peccatis, disp. 4, qu. 6, concl. 3. — ¹⁶ Tr. 10, dist. 2, n. 27.

probat consuetudinem quam tenent curiales Romani sciente Pontifice, quos negat jejunium frangere diebus jejunii, « quamvis panem cum acetario seu salutatio comedant vesperi, prout ibi dari consuevit ».

1025. — *a*) Cajetanus, loc. cit., testatur etiam panem in collatiuncula sumi posse ex consuetudine.

b) Saltem requirunt ut refectiuncula non

In his attendenda consuetudo.

multum mihi arridet: nam vel potest esse nimis indulgens, et ideo reprobant eam Salmant.¹ et Diana² cum aliis; vel saltem est valde obscura scrupulisque obnoxia.

Melius igitur alii communiter asserunt permitti in collatiuncula octo uncias cibi. Ita Palaus³, Roncaglia⁴, qui asserit sic ferre hodie praxim timoratorum; Viva⁵, Tamburinius⁶, Elbel⁷, Felix Potestà⁸, Mazzotta⁹; Diana¹⁰, qui ait hanc sententiam ab omnibus admittendam; et Salmant.¹¹ (cum Villalobos^c), Turriano, Pasqualigo, Ledesma^c), Trullench, Leandro, etc. communiter), qui dicunt sic hodie tenere communem piorum usum, et sic practicari ab eodem suorum Discalceatorum ordine; sicut (apud ipsos Salmant.) testatur Fagundez ex Suarez^d), de Societate Jesu. — Idem confirmat Pater Milante¹²: qui auctor, licet rigidarum sententiarum fautor sit, tamen non dubitat sic asserere: *Ut igitur coenula ista innocua sit, debet esse modica; ita nimirum ut octo unciarum pondus ordinarie haud excedat quantitas illa quae pro refectioe sumitur: ita quidem universim viri, qua pie-*

¹ Tr. 23, cap. 2, num. 71. — ² Part. 1, tr. 9, resol. 1. — ³ Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, num. 7. — ⁴ Tr. 9, qu. 2, de Jejun., cap. 1, qu. 5, resp. 1. — ⁵ De Praec. decal., qu. 10, art. 3, n. 1. — ⁶ Decal., lib. 4, cap. 5, § 3, n. 1. — ⁷ Confer. 17, n. 493. — ⁸ Exam., tom. 1, num. 2886. — ⁹ Tr. 2, disp. 1, qu. 4, cap. 4, § 3, qu. 2. — ¹⁰ Loc. cit., resol. 1. — ¹¹ Tr. 23, cap. 2, num. 72. — *Turrian.*, Sum. mor., part. 1, dub. 38, concl. 1. — *Pasqual.*, Prax. jejun., decis. 91, n. 4. — *Trull.*, lib. 3, cap. 2, dub. 3, n. 9. — *Leand.*, de Praec. Eccl., tr. 5, disp. 4, qu. 13. — *Salmant.*, loc. cit., n. 72. — *Fagund.*, de 4° Praec. Eccl., lib. 1, cap. 4, num. 13. — ¹² Exercit. 23,

notabiliter quartam coenae partem excedat, ut Reginaldus, Laymann, Wigandt et Anacletus.

^c) Villalobos, *part. 1, tr. 23, diff. 7, n. 4*, concedit tres aut quatuor uncias panis, et paulo minus obsonii, ita ut totum, inquit, aequet mediam libram. — Petrus de Ledesma vero, *tr. 27, cap. 2, de jejunio, dub. 1, post concl. 4*, concedit « conformiter ad usum inter fideles receptum... si quis in coenula serotina sumeret quartam partem librae panis cum tribus aut quatuor olivis seu alia quapiam simili ».

^d) « Saepissime, inquit Fagundez, in nostra Societate ex doctissimo Soario relatum auctori ».

^e) Sanchez, *Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 25, n. 5*; Sporer, *tr. 3, cap. 4, Append., n. 28*, negant mortale esse, nisi notabiliter excedatur iusta collatiuncula.

tate, qua doctrina pollentes, docent et ad praxim reducunt... Dixi: ordinarie; quia iusta ex causa poterit esse majoris ponderis et quantitatis, quando videlicet aliquis majori eget nutrimento. Quod ultimum etiam communiter doctores admittunt. — Quapropter, cum censeant Salmant.¹³ cum Sanchez^e); Viva¹⁴, Elbel¹⁵, Sporer^e); et Vidal, Tamburinius, Leander ac Diana, apud Croix¹⁶, duas uncias in refectiuncula non reputari excessum gravem; consequenter tenere debent eum a culpa excusari qui majori indiget nutrimento, et per duas tantum uncias coenulam excedit.

Caeterum quantitas octo unciarum ita hodie usu recepta est, ut indistincte permittatur etiam iis qui cum illa ad satietatem reficiuntur; ut dicunt Sporer^f); Croix^g) cum Villalobos^h), Fagundez et Bonacina^h); Tamburinius¹⁷, Elbel¹⁸, et Holzmann¹⁹ cum communi.

In vigilia autem Nativitatis Domini, ex consuetudine permittitur quantitas duplo major; ut dicunt Viva²⁰, Holzmann²¹, Mazzotta²², Roncaglia^h). — Immo San-

sup. propos. 23 Alex. VII, v. *Ut igitur coenula*, fol. 258. — ¹³ Loc. cit., num. 72. — ¹⁴ De Praec. decal., qu. 10, art. 3, n. 3, i. f. — ¹⁵ Part. 3, confer. 17, de Collatiunc., n. 494. — *Vidal*, Arca vital., v. *Jejunium*, n. 146. — *Tambur.*, Decal., lib. 4, cap. 5, § 3, num. 1, i. f. — *Leand.*, loc. cit., disp. 4, qu. 14. — *Diana*, part. 10, tr. 14, resol. 56, v. *Nota vero*. — ¹⁶ Lib. 3, part. 2, n. 1300. — *Fagund.*, de 4° Praec. Eccl., lib. 1, cap. 4, n. 13. — ¹⁷ Decal., lib. 4, cap. 5, § 3, n. 1. — ¹⁸ Confer. 17, n. 493. — ¹⁹ De Praec. Eccl., n. 24, v. f. — ²⁰ De Praec. decal., qu. 10, art. 3, n. 2. — ²¹ Loc. cit., n. 23, v. *Alterum*. — ²² Tr. 2, disp. 1, qu. 4, cap. 4, § 3, qu. 2.

^f) Sporer, *loc. cit.*, n. 27, negat multum discedere a sua sententia eos qui sic tenent. « Et sane, subjungit, si constaret de ejusmodi consuetudine legitime introducta, haec sententia multum faceret ad eximendos scrupulos religiosioribus ».

^g) Croix, *lib. 3, part. 2, n. 1299*, affert quidem hanc sententiam, pro qua auctores relatos citat; sed ipse regulam aliam, quae sibi probabilior videtur, exponit, scilicet: restringendam esse quantitatem ad quartam circiter vel quintam prandii partem. — Atvero Villalobos non aliud habet quam quod supra, nota c relatum est; et Bonacina, *disp. ult. de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 2*, non determinat ipse quantitatem, sed dumtaxat ait standum esse regionis consuetudini.

^h) Roncaglia, *tr. 9, qu. 2, cap. 1, qu. 5, resp. 2*, concedit etiam triplo majorem collatiunculam.

etsi occurrit in sabbato.

Vigilia Natalis conceditur duplo major,

chez¹ cum Medina²); Elbel³), Palaus⁴); et Salmant.⁵ cum Medina, Barbosa, Ledesma, Fagundez, etc., dicunt in ea nocte posse sumi quantumlibet de fructibus, herbis et dulciariis, non autem de pane; quia hanc asserunt esse consuetudinem Ecclesiae ab omnibus receptam. Hanc tamen consuetudinem Mazzotta apud nos negat adesse; et ego, cum Pasqualigo⁶) et Renzi⁷), saltem de illa dubito. — Duplicem autem refectiunculam Sanchez, Azor^m), Diana, Tamburinius, etc., apud Croix⁸; Mazzotta⁴ et Roncaglia⁵ admittunt, etiamsi vigilia Nativitatis adveniat in sabbato Quatuor Temporum, hoc est, etiamsi festum Nativitatis accidat in die lunae; quia id conceditur ratione laeti-

¹ Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 26, n. 6. — ² Tr. 23, cap. 2, num. 73. — *Barbosa*, in cap. *Ex parte*, de observ. jejunior., n. 3. — *Petr. Ledesma*, Sum., part. 2, tr. 27, cap. 2, concl. 4, dub. 2. — *Fagund.*, de 4° Praec. Eccl., lib. 1, cap. 4, n. 19. — *Mazzotta*, tr. 2, disp. 1, qu. 4, cap. 4, § 3, qu. 2, i. f. — *Sanch.*, Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 26, n. 3. — *Diana*, part. 9, tr. 6, resol. 17. — *Tambur.*, Decal., lib. 4, cap. 5,

tiae et solemnitatis. Probabilius tamen advertit Sanchez⁶, quod si quis in meridie anteverteret refectiunculam, non posset excedere octo uncias; quia tunc non adhuc festum inceptit.

In vigilia autem Paschatis aut Pentecostes dicunt Vivaⁿ) et Salmant.^o) non permitti duplicem coenulam; sed tantum posse sumi ex consuetudine decem vel undecim uncias: cum Leandro^p), Pasqualigo^q) et Quintanadvenas^r). — Sed de hac consuetudine apud nos etiam dubito^s).

1026. — Quoad *qualitatem* vero cibi in coenula sumendi, hodie commune est posse comedi panem, fructus, oleas, herbas et dulciaria, ut dicunt Viva^r, Salmant.⁸ cum Laymann, Navarro, Azor, Palaos, etc. com-

§ 3, num. 8. — ³ Lib. 3, part. 2, num. 1301. — ⁴ Loc. cit., qu. 2. — ⁵ Tr. 9, qu. 2, cap. 1, qu. 5, resp. 2, i. f. — ⁶ Loc. cit., n. 6. — ⁷ De Praec. decal., qu. 10, art. 3, num. 3. — ⁸ Tr. 23, cap. 2, num. 77. — *Laym.*, lib. 4, tr. 8, cap. 1, num. 9. — *Navar.*, Man., cap. 21, num. 13. — *Azor*, part. 1, lib. 7, cap. 8, qu. 7. — *Palaos*, tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, num. 6.

¹) Bartholomaeus Medina citatur quidem a Sanchez et a Salmanticensibus ut refert S. Alphonsus; sed, *Sum., lib. 1, cap. 14, § 10*, dicit posse in serotina collatione vigiliae Nativitatis dominicae, comedi tres aut quatuor fructus, aut aliam rem similem, ubi consuetudo invaluit.

²) Elbel, *n. 496*, dicit posse esse collatiunculam paulo majorem; et subdit generaliter licere tantum sumere quantum necessarium sit, ut jejunans honeste satisfaciat functionibus sibi incumbendis.

³) Palaus, *tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 7*, concedit collatiunculam duplo majorem; et addit: « Quinimo absque ullo limite posse ea nocte refectiunculam sumi », juxta quosdam, quos nec approbat nec reprobat.

⁴) Quin etiam Pasqualigo, *decis. 92, n. 2*, eam consuetudinem reprobant. Et *n. 8* addit: « Quodsi alicubi adest consuetudo legitime praescripta, erit abrogativa jejunii ». — Renzi vero, *in 4 Praec. Eccl., cap. 3, qu. 6, v. f.*, eam consuetudinem ex Sanchez refert, ut existentem in Hispania; ipse autem concedit coenulam duplo majorem.

⁵) Azor ita sane a Croix citatur, sed male: id enim non habet, *part. 1, lib. 7, cap. 3, qu. 8*.

⁶) Viva, *de Praec. decal., qu. 10, art. 3, n. 2, i. f.*, dicit his vigiliis sumi posse refectiunculam duplo majorem, « in iis locis ubi est talis consuetudo, quae sane apud nostrates (inquit) non exstat ».

⁷) Salmant., *tr. 23, cap. 2, n. 75*, dubitant de consuetudine in Hispania pro vigilia Re-

surrectionis; deinde negant etiam posse in vigilia Pentecostes sumi collatiunculam duplo majorem; posse tamen hac die sumi collationem decem vel undecim unciarum, pro quo citant Leandrum.

⁸) Leander, *de Praec. Eccl., tr. 5, disp. 4, qu. 23*, dicit posse in tribus diebus vigiliis sumi, etiam « seclusa consuetudine », decem vel undecim uncias, sed non duplo majorem collatiunculam. Male citatur a Salmant. pro vigilia Resurrectionis.

⁹) Pasqualigo videtur idem concedere quam in vigilia Natalis Domini; nam in *Praxi jejun., decis. 93, n. 2*, licitam esse ait in vigiliis Resurrectionis et Pentecostes ampliorem refectioem; quod autem possit esse eadem ac in vigilia Natalis, satis innuit *n. 3 et 4*, ubi opinionem suam inde probat, quod consuetudo possit de casu ad casum extendi.

¹⁰) Quintanadvenas, obscuris verbis a Salmant. citatus, absolute negat, *de Praec. Eccl., tr. 9, singul. 15, n. 5, i. f.*, refectiunculam posse esse ampliorem in duabus his vigiliis, quia, cum hujusmodi consuetudo « adhuc revera introducta non sit, gaudere non valent illius effectu, scilicet ampliori collatione ». — Sed circa hoc recole ea quae S. Alphonsus initio hujus numeri dixit de auctoritate recentiorum, antiquorum auctoritati praeferenda, ubi quaestio movetur de consuetudine.

¹¹) Uncia de qua agitur in argumento de jejunio, est uncia Romana, quae aequivalet 29 grammis et 20 centesimis novi ponderis; libra autem (12 unciarum), 350 grammis.

Limitatio.

Quid de vigilia Paschatis et Pentecostes.

In collatione licita sunt panis, fructus, dulciaria.

munitur. — Caeterum Sporer¹, Elbel² cum Marchantio, Tamburinio^{a)} et Burghaber^{a)}, dicunt quod, spectata moderna consuetudine, tuta est sententia quod in collatione vespertina non est attendenda qualitas ciborum, sed tantum quantitas; adeo ut ex omnibus cibis qui die jejunii sumi possunt in prandio, etiam piscibus, leguminibus, ovis, etc., adhuc liceat sumere in coena. His videtur se adjungere Bonacina³, dicens: *Ex quo patet, in secunda refectiuuncula..... magis servandam esse quantitatem quam cibi qualitatem.*

1027. — Huic opinioni non universe acquiescendum est; nam Dubitatur 1°. *An in coenula liceat sumere ova, cui haec sint permissa?*

Affirmant Sporer⁴; cum Pasqualigo et Vidal, apud Croix⁵. — Sed hoc omnino negandum; ut dicunt Viva⁶, Potesta⁷, Mazzotta⁸, Roncaglia⁹; et Tamburinius¹⁰ cum Sanchez, Filiuccio et Diana. Ratio, quia ova sunt maximae substantiae, et ideo a consuetudine communiter rejiciuntur.

Tantum permittunt Busenbaum (*num. 1024, in fine*), Laymann¹¹, Holzmann^{a)} et Elbel^{b)}, pro regionibus frigidioribus sumere parum casei vel butyri. — Verumtamen Viva¹², Potesta^{c)}, Tamburinius¹³ et Mazzotta¹⁴ id indiscriminatim permittunt. Hocque probabiliter apud nos admittitur, et in usum deducitur a pluribus perdoctis junioribus, et praesertim a doctissimo meo magistro ac Illustrissimo episcopo D. Julio Tornì, pro eis qui jam dispensati sunt ad lacticinia: modo non sumatur plus quam una uncia casei, vel ad

¹ Tr. 3, cap. 4, Append., n. 32. — ² Confer. 17, de Collat. vesp., n. 483. — *Marchant.*, Tribun., part. 2, tr. 12 (ult.), tit. 3, qu. 3, dub. 1. — ³ Disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, num. 3. — ⁴ Loc. cit., num. 32. — *Pasqual.*, Prax. jejuni., decis. 115, n. 7. — *Vidal*, Arca vital., v. *De Jejunio*, n. 140. — ⁵ Lib. 3, part. 2, n. 1303. — ⁶ De Praec. decal., qu. 10, art. 3, n. 3. — ⁷ Exam., tom. 1, n. 2886, v. f. — ⁸ Tr. 2, disp. 1,

summum una cum dimidia. — Idem ait Palaus¹⁵ de biscocctis cum ovis vel butyro confectis: modo eorum non sumatur plus quam una vel altera uncia.

Hic notandum quod nuper per quemdam confessarium supplicatus fuit Summus Pontifex Benedictus XIV, ut explicaret an revera liceret in serotina collatione parum casei sumere iis qui in quadragesima et vigiliis sunt dispensati ad lacticinia. — Pontifex supplicationem transmisit ad S. Poenitentiarium, quae sic rescripsit: *Sacra Poenitentiarium, optime conscia mentis Sanctitatis Suae, ex speciali auctoritate ejusdem respondet non licere; rationem afferens quod illud jejunantes expressum in bulla Libentissime praefati nostri Pontificis Benedicti XIV (ubi dictum fuit, dispensatus ad carnes vel ad lacticinia, opus habere eo cibo eaque uti portione^{d)} quibus utuntur omnes jejunantes rectae, meticulousae conscientiae), intelligitur de rigore jejunantibus quadragesimali jejunio, in quo tam carnes quam ova et lacticinia vetantur.*

Deinde dubium subortum fuit, an S. Poenitentiarium illud *Optime conscia mentis, etc.* dixerit ex sua interpretatione, vel ex proprio oraculo Pontificis. Idcirco idem confessarius iterum Papam supplicavit, ut ipsemet mentem suam explicaret. — Venit responsum (quod ego ipse authenticum observavi, et nunc apud me est), in quo sic dicitur: *Sacra Poenitentiarium de mandato SS. Domini, qui suis ipse oculis retroscriptam epistolam dignatus est legere, respondet vera esse, et pro veris habenda*

qu. 4, cap. 4, § 3, qu. 1. — ⁹ Tr. 9, qu. 2, cap. 1, qu. 5, resp. 2. — ¹⁰ Decal., lib. 4, cap. 5, § 3, n. 5. — *Sanct.*, Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 25, n. 4. — *Fili.*, tr. 27, part. 2, n. 30. — *Diana*, part. 1, tr. 9, resol. 1; et part. 4, tr. 4, resol. 117. — ¹¹ Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 9, post med. — ¹² De Praec. decal., qu. 10, art. 3, num. 3. — ¹³ Loc. cit., num. 4. — ¹⁴ Loc. cit., qu. 1. — ¹⁵ Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 6.

1026. — *a)* Tamburinius et Burghaber his verbis ab Elbel citantur: « Videantur de hoc [scil. de qualitate ciborum in collatione] Tamburini..., Burghaber... ». At revera, hi duo auctores: Tamburinius, *loc. cit.*, § 3, n. 3; Burghaber, *Centur. 1, cas. 74*, principium hoc generale non habent.

1027. — *a)* Holzmann, *de Praec. Eccl.*, n. 23, ait in iis frigidioribus regionibus attendendum esse tantum ad quantitatem, « ita ut quoslibet

cibos in collatione vespertina licite sumamus, quos licite sumimus in coena meridiana ».

b) Elbel, *conf. 17, de Collat. vesp.*, n. 483, id sane habet; sed addit etiam generale principium, quod ei S. Doctor num. praec. tribuit.

c) Potesta, n. 2836, concedit « parum casei ».

d) Ita exemplar ms. quod asservatur in Archivo Vat. (tom. 110, f. 647 et seqq., Bened. XIV, ad Princ.); Bullarium vero (edit. Venet. 1778 et Praten. 1845) mendose scribit *potione*.

Benedictus XIV prohibet caseum jejunantibus.

Declaratio pure talis, et non pure talis.

Pure talis non indiget promulgatione.

Non pure talis indiget.

quae constat ab eadem Poenitentiarium fuisse rescripta. Datum Romae in S. Poenit., die 23 Julii 1756 ».

Sed super hoc aliud dubium ab aliquibus factum fuit: *An hujusmodi declaratio Pontificis indigeat universali promulgatione ut fideles obliget?*

Dubitatio orta fuit ex eo quod dicunt doctores, nimirum quod interpretationes sive declarationes, etiam authenticae, factae scilicet ab ipso legislatore vel a successore aut ejus superiore, indigent promulgatione ut vim legis habeant. — Attamen dicimus distinguendam esse declarationem pure talem, a declaratione non pure tali, sive ab interpretatione. *Declaratio pure talis* est illa quae clare a principio inest in ipsa lege, id est cum sensus declaratus totus jam in lege continebatur. V. gr. si lex loquatur de filio, et dubitetur an de filio legitimo vel spurio; si legislator declaret intelligi de legitimo, jam sensus clare in lege inest a principio. *Declaratio autem non pure talis* sive interpretatio, est illa cujus sensus non clare est in lege imbibitus, sed infertur ex aliquo argumento: puta quod nomine patris veniat etiam avus; nomine mortis naturalis veniat etiam civilis; et similibus.

Hinc dicimus cum sententia communi, quam tradunt Castropalaus¹ cum Suarez^{e)}, Vasquez^{e)}, Salas, etc. (citatis ibidem), Holzmann², Sporer³, Lacroix⁴, Salmant.⁵, quod declaratio *pure talis* illius sensus qui clare jam inest in lege, non indiget promulgatione, sed obligat omnes qui declarationem illam jam sciunt: cum ipsa non sit nova lex, sed a principio in lege sit imbibita. — Declaratio contra *non pure talis*, sive interpretatio alicujus sensus obscuri vel ambigui, qui dubius est an insit vel ne in ipsa lege, sed ex argumento infertur; hujusmodi declaratio ut obliget indiget promulgatione. — Unde recte ajunt Palaus⁶ et Suarez^{f)} quod de-

¹ Tr. 3, disp. 5, punct. 3, § 1, n. 6, cum § 3, n. 3. — *Salas*, de Legib., disp. 21, sect. 12, num. 25, coroll. 5. — ² De Lege, n. 543. — ³ Supplem. decal., cap. 1, n. 330. —

e) Suarez, *de Legib.*, lib. 6, cap. 1, n. 2 et 3, loquitur de quacumque declaratione a principe facta, et requirit ut promulgetur. — Vasquez a Palao hic non citatur.

clarationes omnes quae non fiunt a legislatore, sed ab ejus successore aut superiore, semper indigent nova promulgatione ut obligent. Ratio, quia successor aut superiori non est tam aperta mens primi legislatoris, sicut ipsi legislatori nota est; ideoque, ut illi aliquid declarent, etiamsi explicarent aliquem sensum jam in lege existentem, semper opus habent recurrere ad argumenta et interpretationes; et propterea semper videntur aliquid novi constituere. Saltem (ut ait Pater Suarez⁷) hujusmodi declarationes, prout sunt responsa declarativa Pontificum, obstringunt ad illam interpretationem tuendam, sive ad servandum antiquum jus secundum illam interpretationem. Verumtamen idem Suarez⁸ sic addit: *Ut ergo authentica sit interpretatio, oportet ut habeat omnes legis humanae condiciones; atque adeo ut sit justa, procedens a legitima potestate, sufficienter promulgata, etc. Unde consequenter fit, ut haec ipsamet lex humana interpretativa alterius exposita sit dubiis et obscuritatibus, ac subinde ut etiam propter illam aliae interpretationes necessariae sint.*

His positus, concluditur in nostro casu quod, cum sensus explicatus a Pontifice, legis ipsiusmet conditore (nempe, verbum *jejunantes* accipiendum esse pro rigorose jejunantibus), jam totus insit in lege (totum enim quod significet abstinentiam tam a carne quam a lacticiis, jam in verbo *jejunantes* continetur); propterea haec declaratio non indiget promulgatione: tum quia explicatus est sensus jam in lege imbibitus, tum quia ab ipso legislatore declaratus est.

Sed post haec scripta, regnans Pontifex Clemens XIII, per bullam quae incipit *Appetente*, sub die 20 Dec. 1759, in hoc puncto omnia sustulit dubia, dicens: *Sive nova infringendis jejunii legibus, vel opinionum commenta, vel a vera jejunii vi*

⁴ Lib. 1, n. 574, cum n. 824. — ⁵ Tr. 11, de Legib., cap. 3, n. 30. — ⁶ Tr. 3, disp. 5, punct. 3, § 1, n. 2. — ⁷ De Legib., lib. 4, cap. 14, n. 6. — ⁸ Lib. 6, cap. 1, n. 3.

f) Suarez, *de Legib.*, lib. 6, cap. 1, n. 2 et 3, utique hoc dicit; sed idipsum dicit de quacumque legis declaratione, ut dictum est nota superiori.

Declaratio Benedicti XIV non indiget promulgatione.

Dispensati nequeunt uti lacticiis in coenula.

Ova non conceduntur.

Quid de caseo et butyro.

et natura abhorrentes consuetudines, humani pravitate ingenii novissime sint in- vecta, ea omnia radicibus convellenda cu- retis. In quibus profecto abusum illum censemus omnino numerandum..., cum nonnulli, quibus ob justas et legitimas causas ab abstinentia carniū dispensa- tum fuerit, licere sibi putant potiones lacte permixtas sumere. Contra quam praedictio Praedecessori Nostro visum fuerit, qui censuit tam dispensatos a carniū absti- nentia, quam quovis modo jejunantes, unica excepta comestione, in omnibus ae- quiparandos iis esse quibuscum nulla est dispensatio; ac propterea tantummodo ad

¹ Tr. 23, cap. 2, n. 80. - *Sanch.*, Consil., lib. 5, cap. 1,

unicam comestionem posse carnem vel quae ex carne trahunt originem adhibere. Quae enim autem sint quae ex carne ori- ginem trahunt, habetur in can. *Denique 6, dist. 4*, ubi dicitur: *Ab omnibus quoque quae sementinam carnis trahunt originem, jejunemus: a lacte videlicet, caseo et ovis.* — Itaque dispensatis non permittitur in collatiuncula alius cibus nisi ille qui per- mittitur non dispensatis ⁸⁾.

1028. - Dubitatur 2°. *An in coenula permittantur pisces?* — Hic plures con- currunt doctorum sententiae:

Id absolute negant Salmant. ¹ cum San- chez, Ledesma ^{a)} et Palao, ex communi

dub. 25, n. 4. - *Palao*, tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 6.

Auctorum placita de piscibus.

Exigua pars majoris piscis, licita.

⁸⁾ Hic tamen qui ad jejunium tenentur licite uti possunt in serotina etiam refectioe condimentis in indulto permissis, quia illa vi indulti, olei locum tenent: dummodo in indulto non sit posita restrictio, quod ea condimenta adhiberi possint in unica comestione. Ex declaratione S. Poenitentiariae, 16 Januar. 1834.

Hic in edit. 7^a S. Alphonsi aliquid quaesitum ponebat: « *An dispensati ad carnes in quadragesima possint vespere diei dominicae in coena carnis vesci?* »

« Ipse arbitror licite vesci posse, eo quod in dominicis permissa quidem est secunda comestio: contra vero, respectu ad carnes in quadragesima vetitas jam adest dispensatio; unde in hujusmodi casu nulla apparet lex id prohibens. — Quidam opponunt responsum datum a Benedicto XIV archiepiscopo Compostellae, in Brevi *Si Fratemitas tua* (inserto in Epistola encyclica quae incipit *Libentissime*), ubi Pontifex, quaesitus: *An ii, quibus concessum est vesci carnis, possint in vespertina refectiuncula ea quantitate carnis vesci, quae jejunantibus permittitur?* Respondit: *Non licere, sed opus habere eo cibo eaque uti portione, quibus utuntur homines jejunantes rectae meticulosae conscientiae.* Hinc ille arguebat, dispensatos nec etiam in dominicis posse in coena carnes edere. Sed respondetur, prohibitionem Pontificis locum habere pro solo casu, quo dispensati ad unicam tenentur comestionem, juxta declarationem ab eodem Pontifice peractam (ut supra vidimus), nempe, quod etiam ad carnes dispensati diebus extra dominicam tenentur ad unicam comestionem; quia ipsi etiam reputantur jejunantes ea parte qua possunt. Lex igitur qua carnis vesci prohibetur in coena, non est pro iis quibus secunda comestio permit- titur. — Idemque puto dicendum pro senibus, pro mulieribus praegnantibus aut lactantibus, ac praeterea pro convalescentibus, et fabris sive operariis, atque aliis hujusmodi, qui ob

laborem aut infirmitatem sunt ad carnes dispensati. — Quam S. Alphonsi sententiam S. Poenitentiarum confirmavit. Ad quaesitum enim: « *An illi qui dispensantur super observantia jejunii ob exercitium laboriosae artis in quadragesima, cum indultum concessum est vescendi carnis et lactiniis (pro unica comestione), possint uti carnis et lactiniis quoties per diem edunt, sicut diebus dominicis, quibus jejunium non praecipitur?* » S. Poenitentiarum, die 16 Januar. 1834, respondit: « *Fideles qui ratione aetatis vel laboris jejunare non tenentur, licite posse in quadragesima, cum indultum concessum est, omnibus diebus indulto comprehensis vesci carnis aut lactiniis per idem indultum permissis, quoties per diem edunt.* » Haec tamen resolutio non valet in dioecesi, cujus episcopus, auctoritate apostolica concedit fidelibus, ut possint semel in die vesci carnis et ovis; iis vero qui ratione aetatis et laboris jejunare non tenentur, permittit ut ovis saepius in die utantur. Quod constat ex declaratione S. Poenitent. die 27 Maji 1863. Nec sunt isti aequiparandi infirmis: ex ead. S. Poenit. declaratione:

Praeterea eadem S. Poenit., ad quaesitum: « *An ii qui ratione affectae valetudinis a lege jejunii dispensati sunt, possint iis diebus, quibus per indultum esus carniū concessus est, saepius per diem carnis vesci?* » Respondit 16 Martii 1882 (reformans aliud responsum de die 27 Maji 1863): « *Fideles qui ratione affectae valetudinis, a lege jejunii seu unicae comestionis eximuntur, licite posse in quadragesimae diebus, quibus esus carniū per indultum permissus est, toties carnis vesci quoties per diem edunt.* »

1028. - ^{a)} Petrus de Ledesma citatur utique a Salmant. ut refert S. Alphonsus, sed dicit tantum, *Sum.*, part. 2, tr. 27, cap. 2, concl. 4, dub., comedi posse in coenula panem cum aliquot fructibus, « seu alia quapiam re simili ».

(ut asserunt), etiamsi pisces sint parvi et siccati; quia, ut ajunt, nullibi est haec consuetudo. — Attamen Laymann ^{b)} cum Azor ^{b)} concedit pisciculum sale coctum. — Tamburinius ¹ autem tenet pisces sale coctos, sive parvos sive magnos, hodie vetitos non esse; et assentit Viva ², putans hanc consuetudinem jam introductam esse.

Immo Sporer ³ et Elbel ^{c)}; et Vidal ^{d)}, Marchant ^{d)}, Pasqualigo ac Burghaber, apud Croix ⁴, dicunt, juxta hodiernam consuetudinem licitum esse vesci piscibus, prout in prandio: modo quantitas debita servetur.

Caeterum Bonacina ⁵, et Viva ⁶ ac Mazzotta ^{e)} probabiliter ajunt, hodie ex consuetudine jam apud nos recepta (quam mihi confirmarunt alii docti et probi juniores) posse sumi in coenula exiguam partem, v. gr. duas vel tres uncias piscis majoris. — Hancque consuetudinem confirmat et approbat ut licitam Magister Milante ⁷, ubi sic ait: *Nec scrupulosus quidem theologus audeat inficiari* (licitum esse vesci pisciculis recentibus); *praeser-*

¹ Decal., lib. 4, cap. 5, § 3, n. 3. — ² De Praec. decal., qu. 10, art. 3, num. 3. — ³ Tr. 3, cap. 4, Append., num. 269. — *Pasqual.*, Prax. jejun., decis. 113, num. 2 et seqq. — *Burghab.*, Centur. 1, cas. 74. — ⁴ Lib. 3, part. 2, n. 1302. — ⁵ Disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 3. —

^{b)} Laymann, lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 9, adducit Azor concedentem, part. 1, lib. 7, cap. 8, qu. 7, parvum pisciculum. Et ipse Laymann addit: « Puto autem loqui de pisciculo parvo, qui fumo siccatus vel aceto maceratus sit, qualis etiam inter leviores cibos numerari solet ».

^{c)} Elbel, n. 483, pro frigidioribus regionibus concedit « modicum... piscium ». Sed addit praeterea generale principium de quo supra n. 1026 apud S. Alphonsum.

^{d)} Vidal, *Arca vital.*, v. *De Jejunio*, n. 125 (Vivaldus enim videtur a Croix ex typographico mendo referri); et Jacobus Marchant, *Resolut. pastoral.*, part. 2, cap. 5, negant esse mortale.

^{e)} Mazzotta, tr. 2, disp. 1, qu. 4, cap. 4, § 3, qu. 1, negat sibi videri mortale.

1029. - ^{a)} Drexelius, in opusc. inscripto: *Aloe amarum, sive de Jejunio*, lib. 2, cap. 4, § 1, sub 3, concedit tres aut quatuor uncias panis, et potum non copiosiore quam qui concesso pani sufficiat in vehiculum; sub 4, addit posse adjungi modicum bellariorum aut fructuum, aut etiam pisciculum aceto et oleo maceratum. Sed sub 5, loquens de eo qui diffi-

tim quia et viri prudentes ac docti, immo regularium communitates, eisdem vesci etiam in antepaschali jejunio consueverunt... *Ut ingenue meam hac in re proferam sententiam, attenta praesenti disciplina, sine ullo scrupulo posse etiam magnos pisces in eadem quantitate permitti existimo... Unde, sicut hodie in prandio licet grandes pisces comedere, licet pariter in coenula cum debito moderamine manducare.*

1029. - Dubitatur 3°. *Utrum liceat sumere octo uncias panis cocti cum aqua et oleo?*

Prima sententia affirmat: quam tenent Diana ⁸, Sporer ⁹ cum Bossio et Drexelio ^{a)}, ac Bonacina ^{b)} citans Azorium ^{b)} (sed non bene: nam Azor ^{b)} ibi nihil aliud admittit, nisi aliquid panis, ne alii cibi soli noceant); item Elbel ¹⁰, qui probabilissimam vocat; et Laymann ^{c)} dicit non carere aliqua probabilitate. — Ratio, ut dicunt, tum quia, si panis et liquor se junctim sumi possunt, cur non una simul? tum quia, licet panis crescat pondere, non tamen acquirit rationem majoris substantiae quoad nutritio-

⁶ De Praec. decal., qu. 10, art. 3, n. 3. — ⁷ Exercitat. 23, super propos. 23 Alex. VII, v. *Sed num.*, pag. 269. — ⁸ Part. 10, tr. 14, resol. 58, v. *Sed quia.* — ⁹ Tr. 3, cap. 4, Append., n. 31 et 32. — *Bossius*, de Jubil., sect. 4, cap. 18, n. 128. — ¹⁰ Part. 3, confer. 17, de Collat. vesp., n. 499.

cile sic ingerit ac digerit: « Huic ergo permitimus: E pane et potu quem sumeret, offam aut jusculum sibi coquat..., modo illam, quam statuimus quantitatem, comedendo non excedat ».

^{b)} Bonacina, *disp. ult., de Praec. Eccl.*, qu. 1, punct. 3, n. 3, id non habet, neque Azorium citat pro hac opinione. — Azor tamen, part. 1, lib. 7, cap. 8, qu. 7, negat panem posse sumi, « nisi ubi fructus defuerint vel soli nocuerint »; sed subdit consuetudine receptum jam esse, ut panis etiam sumatur, sive seorsum, sive una cum fructibus aliis cibis levioribus.

^{c)} Laymann, lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 9, refert opinionem quae concedit jusculum ex pane et herbis, aut aqua vel vino; quae quidem ait « non sine aliqua probabilitate dici videri », sibi tamen non placere; et addit: « Interim tamen mortale peccatum non est, si talia comedantur in quantitate modica; immo nullum peccatum erit, si causa aliqua subsit, v. g. stomachi infirmitas, cui calido jusculo subvenitur ». — Palao, tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 6, eandem sententiam tenet.

Octo unciae panis cocti cum aqua, etc., licitae juxta alios.

nem, sed solum rationem temperamenti quoad cibum vehendum.

Secunda vero sententia tenenda negat: eamque docent Palaus ^{c)}, Laymann ^{c)}, Filiucci ¹, Roncaglia ², Croix ³, Tamburinius ⁴ (qui oppositam non audet vocare probabilem); item Salmant. ⁵ cum Trullench ^{d)}, Villalobos ^{e)} et Reginaldo ^{e)}. Idemque sentit Viva ⁶, qui asserit hanc esse communem, et contrariam non esse sequendam, ut communiter rejectam. — Ratio 1^a, quia, esto panis coctus in aqua naturam non mutaret, tamen hujusmodi ferculum minime est consuetudine receptum. Ratio 2^a, quia revera panis per decoctionem et fermentationem cum aqua, aliam naturam acquirit; et ita fit quid unum panis et aqua, ut evadat una substantia major, et ab invicem separari nequeant.

Tantum ipse censeo admitti posse cum Tamburinio ⁷, ut quis actu quo se reficit, infundens panem in aqua aut vino, statim ori admoveat; quia tunc non intervenit fermentatio, et liquor deservit ad vehiculum cibi. — Nec improbo quod ajunt Salmant. ⁸, nempe, quinque uncias (aut saltem quatuor, ut ait Roncaglia) panis cocti non excedere notabiliter debitam quantitatem.

Probabiliter autem licitum est in coenula edere jusculum ex herbis coctis cum

¹ Tr. 27, part. 2, n. 31. — ² Tr. 9, qu. 2, cap. 1, qu. 5, resp. 2. — ³ Lib. 3, part. 2, num. 1303. — ⁴ Decal., lib. 4, cap. 5, § 3, n. 2. — ⁵ Tr. 23, cap. 2, n. 77. — ⁶ De Praec. decal., qu. 10, art. 3, n. 4. — ⁷ Decal., lib. 4, cap. 5, § 3, n. 2. — ⁸ Tr. 23, cap. 2, n. 77. — *Roncaglia*, tr. 9, qu. 2, cap. 1, qu. 5, resp. 2. — ⁹ Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 6. — *Leand.*, de Praec. Eccl., tr. 5, disp. 4, qu. 37 et 38. — *Bonac.*, disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 3. — *Tambur.*,

^{d)} Trullench, *lib. 3, cap. 2, dub. 3, n. 8*, priori sententiae potius adhaeret, et pro ea citatur a Salmanticensibus.

^{e)} Villalobos et Reginaldus his verbis a Salmant. citantur: « Legantur... Reginald., Villalob. ». At re vera, Villalobos, *part. 1, tr. 23, diff. 7, n. 3*, de quantitate sumenda non loquitur; et Reginaldus, *lib. 4, n. 185*, v. *Quartum*, concedit jusculum, dummodo non sit ex cibis vetitis, atque adeo sit tantum ex pane vel ex fructibus et herbis, « neque excedat eam quantitatem quae est in more posita ».

^{f)} Diana, *part. 10, tr. 14, resol. 58, i. f.*, concedit herbas elixatas aqua et oleo. — Laymann vero, *lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 9*, conce-

aqua et aceto, aut oleo, aut vino decocto; ut dicunt Palaus ⁹; Diana ^{f)} cum Laymann ^{f)} et Leandro; Viva ^{g)} cum Bonacina et Tamburinio; Mazzotta ^{g)}; ac Salmant. ¹⁰ cum Navarro ^{h)} et Azor. Nec dissentit Wigandt ¹¹, si adsit aliqua causa; alias ait esse veniale. — Bene tamen advertit Viva ¹² oleum et acetum computanda esse in pondus; et ratio est, quia oleum et acetum revera non habent rationem potus.

Admittunt autem Salmant. ¹³ octo uncias ex leguminibus igne tostis. Negant vero posse sumi legumina cocta cum aqua: quia (ut dicunt) in hoc adversatur consuetudo; sed id concedunt Escobar ¹⁴, Sporer ¹⁵ et Elbel ¹⁶. — Caeterum, quod dictum est supra de pane decocto, fortius videtur posse dici de leguminibus, quae minoris sunt nutrimenti quam panis.

1030. — « 3°. In confessione non sufficit « dicere: *Non servavi*, aut *fregi jejunium*; sed addendum utrum refectio « multiplici, an esu carnis. Et si hoc, « utrum semel an saepius quantitatem notabilem sumpserit; quia probabile satis « est etiam in hac materia parvitatem a « mortali excusare (ut docet Bonacina ¹⁶ « et Tanner ¹⁷): v. gr. si coquis aut aegroti « minister parum carnis praegustent. Esco- « bar ¹⁸, Sanchez ¹⁹ »; [Mediam unciam carnis, ait Pasqualigo esse materiam parvam.

Decal., lib. 4, cap. 5, § 3, n. 3. — ¹⁰ Tr. 23, cap. 2, n. 77. — *Azor*, part. 1, lib. 7, cap. 8, qu. 8. — ¹¹ Tr. 5, exam. 4, n. 99, v. *Resp. 3*. — ¹² De Praec. decal., qu. 10, art. 1, n. 8, v. *Secundo*. — ¹³ Loc. cit., n. 78. — ¹⁴ Lib. 45, n. 298 et 294. — ¹⁵ Tr. 3, cap. 4, Append., n. 32. — ¹⁶ Disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 11. — ¹⁷ Tom. 3, disp. 3, qu. 3, dub. 5, n. 92. — ¹⁸ Tr. 1, exam. 13, cap. 3, n. 54. — ¹⁹ Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 22, n. 10. — *Pasqual.*, decis. 42, n. 6.

dit lactucas cum oleo et aceto mixtas; et ait nihil referre herbas illas prius aqua elixatas esse, ad cruditates earum tollendas.

^{g)} Viva, *Decal., qu. 10, art. 3, n. 3*; Mazzotta, *tr. 2, disp. 1, qu. 4, cap. 4, § 3, qu. 1*, pultes concedunt et minestras.

^{h)} Navarrus, *Man., cap. 21, n. 13*, aliquid habet, quod Salmant. ibidem exponunt, scilicet posse in collatione vespertina edi panem vel fructus juxta morem regionis, quia jejunia possunt consuetudine rationabiliter praescripta duriora vel blandiora fieri.

ⁱ⁾ Elbel, *n. 483*, pro frigidioribus regionibus concedit « modicum... pultis amygdalinae ». Sed cfr. principium generale de quo supra, *n. 1026*.

Jusculum ex herbis coctis cum aqua, etc., probabiliter licitum.

Oleum et acetum in pondus computanda.

Quid de leguminibus.

Fraetio jejunii, quomodo confitenda.

Sed merito rejicitur a Salmant. ¹, qui dicunt materiam parvam esse tantum octavam partem unciae, ut ajunt etiam Roncaglia et Diana ^{a)}, apud Croix ²⁾ — « vel « ex aliis cibis, quartam tantum partem « collationis serotinae, sive unam vel duas « uncias sumat. Hanc enim esse materiam « parvam, cum Turriano et Leon ^{b)} docet « Diana ³ esse probabile.

« Si autem saepius eodem die parum « sumeret, peccaret graviter; quia materiae illae coalescerent in unam magnam: « ut contra Salas ^{c)} docet Diana ^{c)} ». — [Accedit auctoritas pontificia, damnans opinionem oppositam: vide propositionem 29 inter proscriptas ab Alexandro VII].

« Denique, si sit in quadragesima, utrum « fregeris esu ovorum et lacticiniorum. — « Tametsi enim Diana ⁴, citans multos doctores, dicat certum esse quod sit mortale, si non ex jure positivo, saltem ex « consuetudine, in omnibus fere mundi « partibus recepta, vesci ovis et lactiniis « in quadragesima: probabile tamen est et « tutum, saltem in his Germaniae partibus, esse tantum veniale: Laymann ^{d)}, « Fagundez ⁵, etc.; tum quia, licet consuetudo habeat, ea tamen non semper sub

¹ Tr. 23, cap. 2, num. 17. — *Roncaglia*, tr. 9, qu. 2, cap. 1, qu. 3, resp. 1, v. *Primo*. — ² Lib. 3, part. 2, n. 1305. — *Turrian.*, Sum. moral., part. 1, cap. 256, dub. 27, concl. 2. — ³ Part. 5, tr. 5, resol. 11; et part. 8, tr. 7, resol. 54. — ⁴ Part. 1, tract. 9, resol. 45; et part. 3, tract. 6, resol. 80. — ⁵ De 4° Praec. Eccl., lib. 1, cap. 2, num. 15

1030. — *a)* Diana citatur quidem a Croix ut asserit S. Alphonsus; sed *part. 10, tr. 14, resol. 32*, tantummodo refert ex Leandro hanc sententiam, nullo de ea prolato iudicio.

b) Antonius de Leon Pinelo, *Question moral si el Chocolate, etc., part. 3, n. 21*, parvam materiam illam esse ait, quae non excedit quartam collatiunculae partem; et *n. 20*, approbaverat sententiam quae concedit collatiunculam sex unciarum.

c) Nempes Salas, ut ait Diana, sententiam hic expositam limitat, et dicit *in iam 2ae, tr. 13, disp. 16, sect. 26, n. 85*, peccatum fore mortale, « quando quis vellet in die jejunii saepius comedere, semper tamen parum cibi sumendo; nam voluntas absoluta esset peccatum mortale; conditionata vero, in qua conditio interveniret, quod omnes sumptiones essent veniales, non esset peccatum mortale. Si vero nulla voluntate complecteretur omnes illas modici cibi sumptiones, ultima esset peccatum mortale, juxta Vasquez..., contra alios ».

« peccato, praesertim mortali, obligat: vide « Filiucci ⁶, Bonacina ⁷; tum quia Ecclesia non tam graviter ad hoc obligat: « ut patet tum ex verbis ipsis, tum ex « faciliore dispensatione in his quam in « carnibus ». [Sed hodie hoc est improbabile, ex propositione 32 damnata ab Alexandro VII, relata supra *n. 1006*].

« Ob quam causam etiam, laridi et adipsi usum facilius concedi posse pauperibus docet Laymann ⁸. — Immo ait « nec divitem propter eum usum continuo « damnandum esse peccati mortalis; praesertim cum Silvester ⁹ et alii dicant, ei « cui ovorum et lacticiniorum usus permissus est, etiam laridi et sagiminis « permissum videri; idque non improbet « Azor ¹⁰. Vide Laymann ¹¹; Fagundez ^{e)}, « ubi dicit pinguedinem inter carnes non « computari. Vide Diana ¹². — Verum in « his videndum ubique quid recepta porum consuetudo ferat, a qua non temere recedendum. Azor ^{f)} ». [Vide dicta *n. 1010*].

« Dixi: *si sit in quadragesima*; quia « extra eam licite vescitur ovis qui debet jejunare, v. gr. ob jubilaum: Henriquez, etc.; vel ex poenitentia sacra-

et seqq. — ⁶ Tr. 27, part. 2, cap. 3. — ⁷ Disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 2, num. 2. — ⁸ Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 5. — ⁹ V. *Jejunium*, n. 16. — ¹⁰ Part. 1, lib. 7, cap. 10, qu. 8. — ¹¹ Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 5. — ¹² Part. 1, tr. 9, resol. 21. — *Henriq.*, lib. 7, cap. 10, n. 4; et cap. 13, num. 13.

— Diana vero, *part. 3, tr. 6, resol. 43*, postquam retulit limitationem istam, addit: « Verum haec opinio aliquibus displicet, quia non est in potestate comedentis facere ut ex omnibus illis modicis comestionibus, eadem die habitis, non coalescat materia notabilis unde resultat peccatum mortale; et ex limitatione Salas sequitur quod quis posset eludere praecceptum seu votum jejunii centies in die modicum quid comedendo, et intendendo omnes illas modicas comestiones tantum centum peccata venialia committere. Sed hoc dicere est absurdum. Ergo, etc. ». Ita Diana; sed utrum ipse adhaeret necne non explicat.

^{d)} Laymann, *lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 3*, esum ovorum et lacticiniorum in Germania permitti asserit.

^{e)} De Fagundez vide supra notam *a* ad *n. 1010*.

^{f)} Azor, loco citato a Busenbaum, id est *part. 1, lib. 7, cap. 10, qu. 8*, non dicit attendendam esse piorum consuetudinem.

Non sunt licitae.

Infundere panem vino, etc., et statim comedere, licitum.

« mentali: Fagundez ^{s)}; vel ex voto aut « in vigilia. Vide Diana ¹⁾ ». — [Vide dicta n. 1009].

Quaeritur 1°. *Utrum qui in die jejunii culpabiliter bis comedit in notabili quantitate, peccet graviter si iterum comedat?*

Affirmat prima sententia: quam tenent Wigandt ²⁾, Silvester ³⁾, Elbel ⁴⁾ cum Medina et Henno; item Major ⁵⁾ ac Montesinos ⁶⁾, apud Salmant. ⁴⁾. Ratio, quia, sicut praeceptum abstinendi a carnibus est negativum, ita ut qui eas quoties comedit toties peccet (prout omnes asserunt cum Salmant. ⁵⁾, Suarez, Diana, etc. communiter; contra Paludanum, Tabienam ⁷⁾, etc.): sic est illud per quod praecipitur abstinentia a secunda comestione.

Negat vero secunda communis et probabilior sententia: quam tenent, cum Busenbaum (n. 1004), Sanchez ⁶⁾, Holzmann ⁷⁾, Anacletus ⁸⁾, Mazzotta ⁹⁾, Roncaglia ¹⁰⁾ cum Azor, Suarez, Fagundez; Palaus ¹¹⁾ cum Cajetano, Valentia, Sà, Toletus, Laymann, Henriquez, etc.; Salmant. ¹²⁾ cum Bonacina, Trullench, Fagundez et Lessio. — Ratio 1^a, ut alii dicunt, quia praeceptum jejunii est positivum, cum praecipiat prin-

cipaliter per se unicam comestionem: unde non obligat semper ad semper; et proinde qui semel illud fregit, non peccat saltem graviter iterum comedendo. Sed haec ratio non convincit: nam si hoc esset praeceptum mere positivum, peccaret qui prorsus nihil per diem comederet. — Ratio 2^a potior est, quia essentia jejunii consistit in unica comestione, ut clare videtur docere D. Thomas ¹³⁾, dicens: *Ecclesiae moderatione statutum est ut semel in die a jejuniis comedatur*. Quapropter, destructa essentia jejunii, cessat praeceptum. Dispar autem est ratio praecepti abstinendi a carnibus: ibi enim essentia praecepti consistit in abstinentia carnis. Sed praeceptum jejunii, ut diximus, consistit in unica comestione; quia, facta secunda comestione, jam jejunium solutum est: ideoque bis comedens non tenetur deinde jejunare, cum amplius jejunium servare non possit. — Adde quod hoc praeceptum communiter sic doctores interpretantur; et hoc solum redderet probabilior sententiam nostram.

Dixi autem: *saltem graviter*. Nam Lessius ¹⁴⁾, Filiucci ¹⁵⁾ et Croix ¹⁶⁾ cum com-

cap. 4, n. 5 et 6. — ¹¹⁾ Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 8. - *Cajetan.*, in 2^m 2^{ae}, qu. 147, art. 8. - *Valent.*, in 2^m 2^{ae}, disp. 9, qu. 2, punct. 3, v. *Nihilominus*. - *Sà*, v. *Jejunium*, n. 13. - *Tolet.*, lib. 6, cap. 3, v. *Quarto*. - *Laym.*, lib. 4, tr. 8, cap. 1, num. 13. - *Henriq.*, lib. 7, cap. 13, num. 13, lit. s, in comment. — ¹²⁾ Tr. 23, cap. 2, n. 47. - *Bonac.*, disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 7. - *Trull.*, lib. 3, cap. 2, dub. 3, n. 3. - *Fagund.*, de 4° Praec. Eccl., lib. 1, cap. 4, num. 5. - *Less.*, lib. 4, cap. 2, num. 15 et seqq. — ¹³⁾ 2^a 2^{ae}, qu. 147, art. 6, corp. — ¹⁴⁾ Lib. 4, cap. 2, num. 17. — ¹⁵⁾ Tr. 27, part. 2, num. 24. — ¹⁶⁾ Lib. 3, part. 2, n. 1265.

¹⁾ Part. 1, tr. 9, resol. 5 et 6. — ²⁾ Tr. 5, exam. 4, n. 101, v. *Resp.* 3. — ³⁾ Part. 3, confer. 15, de Jejun., num. 426. - *Joan. Medina*, Cod. de Jejun., qu. 5. - *Henno*, de Peccat., disp. 4, Append. de Jejun., qu. 1, v. *Dixi* 4, resol. 2. — ⁴⁾ Tr. 23, cap. 2, num. 46. — ⁵⁾ Loc. cit., num. 29. - *Suar.*, de Relig., tr. 6, de Voto, lib. 4, cap. 7, num. 12. - *Diana*, part. 1, tr. 9, resol. 37 et 45. — *Paludan.*, in 4, dist. 15, qu. 4, art. 5, ad 2 (n. 42). — ⁶⁾ Decal., lib. 4, cap. 11, n. 42 et 45. — ⁷⁾ De Praec. Eccl., n. 8. — ⁸⁾ Tr. 10, dist. 2, n. 20. — ⁹⁾ Tr. 2, disp. 1, qu. 4, cap. 4, § 2. — ¹⁰⁾ Tr. 9, qu. 2, cap. 1, qu. 2, resp. 2. - *Azor*, part. 1, lib. 7, cap. 9, qu. 2. - *Suar.*, loc. cit., num. 11. - *Fagund.*, de 4° Praec. Eccl., lib. 1,

^{s)} Fagundez ita quidem a Diana citatur; sed de 4° Praec. Eccl., lib. 1, cap. 2, n. 40 et 42, (edit. Lugd. 1649) adhaeret tantummodo opinioni quae in universum negat ova et lactinia prohiberi in jejuniis extra quadragesimam. Idemque jam dixerat in edit. prima Lugd. 1626, *ibid.*, n. 10.

^{h)} Silvester, v. Jejunium, n. 22, toties peccare mortaliter asserit, « si novo contemptu semper comederet; alias autem verius et communius dictum Durandi, quod tantum semel peccat mortaliter ».

ⁱ⁾ Major potius videtur adhaerere sententiae quam S. Alphonsus tuetur: « An tertio comedens (ita ille in 4, dist. 15, qu. 6.) in die jejunii, frangat jejunium, hoc est peccet peccato fractivo jejunii? Et licet usitatus pars negativa teneatur; nulla tamen ratio currens

pro ea est peremptoria. Satis tamen verosimile est quod Ecclesia non intendit hominem obligare, nisi ad jejunium unum in die: hoc est si non intemperanter comedat, peccabit dumtaxat uno peccato ». — Montesinos vero, in 1^a 2^{ae}, qu. 73, art. 2, disp. 5, qu. 4, n. 47, primam sententiam tenet, quam tamen his verbis limitat: « Quod intelligo, si interruptur voluntas, ita ut non maneat nec formaliter nec virtualiter ». — Igitur auctores isti non satis accurate citantur a Salmanticensibus.

^{j)} Tabiena, v. Votum III, n. 9, a Diana citatur pro casu quo quis voveret jejunare tali die; et Tabiena ibi dicit eum qui frangit votum non bibendi vinum certis diebus peccare semel tantum in die; sed v. Jejunium, n. 10, Tabiena, quoad abstinentiam a carnibus in

munissima (contra Palaum, Anacletum et Salmant. ¹⁾) dicunt id esse veniale, eo quod est contra finem legis, qui est carnis mortificatio. Et quidem probabilius; quia contraire fini legis est quaedam inordinatio quae ab omni culpa non videtur excusari.

Quaeritur 2°. *Utrum qui inculpabiliter bis comedit in die, teneatur abstinere a tertia refectione?*

Negant Bonacina ²⁾, Holzmann ³⁾, Laymann ⁴⁾, Palaus ⁵⁾, Elbel ⁶⁾ et Sporer ⁶⁾. Quia, ut dicunt, adhuc in casu inadvertentiae jam destructa est essentia jejunii. — Sed affirmant Azor ⁷⁾, Valentia ⁸⁾, Sà, Navarrus ⁹⁾, etc., apud Bonacina ¹⁰⁾. Ratio, quia is qui jejunium inadvertenter fregit, ma-

Item probabiliter, si inculpabiliter bis comedit.

Probabiliter peccat lethaliter.

Palaus, tract. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, num. 8. — *Anacl.*, tract. 10, dist. 2, num. 20. — ¹⁾ Tract. 23, cap. 2, num. 49. — ²⁾ Disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, num. 8. — ³⁾ De Praec. Eccl., num. 8. — ⁴⁾ Lib. 4, tract. 8,

terialiter tantum fregit et non formaliter. Unde cum primum advertit ad jejunii legem, tenetur illam servare ne formaliter laedat. — Utraque sententia est probabilis; sed juxta dicta in praecedenti Quaesitione, prima videtur probabilior ⁿ⁾.

Quaeritur hic 3°. *An liceat cauponibus in die jejunii indiscriminatim ministrare omnibus cibos et carnes?*

Affirmat Viva ⁷⁾ cum communi, etiamsi dubitent an aliquis petens excusetur, quin eum interroget; quia in dubio nemo praesumitur malus.

Immo, etiamsi certo sciant eum non excusari, concedunt tabernariis Sanchez ^{o)}; cum Navarro, Toletus ^{p)}, Medina ^{p)}, etc.,

Caupones indiscriminatim apponentes cibos et carnes.

cap. 1, num. 13. — ⁵⁾ Loc. cit., num. 9. — ⁶⁾ Tr. 3, cap. 4, Append., num. 39. — *Sà*, v. *Jejunium*, num. 13. — ⁷⁾ De Praec. decal., qu. 10, art. 4, n. 7. — *Navar.*, Man., cap. 21, a num. 24.

die jejunii ex pracepto, sententiam communem tuetur, nedum ab ea discedat.

^{h)} Elbel, n. 425, dicit hanc sententiam esse probabilem; sed n. 426, longe probabilior, illam quae exigit abstinentiam ab aliis comessionibus.

ⁱ⁾ Azor, part. 1, lib. 7, cap. 9, qu. 3, loquitur de eo qui ex Pontificis privilegio plus quam semel comedere potest; de quo tenet revera hanc sententiam. Atvero, qu. 2, disserens de eo qui comedit plus quam semel, (an culpabiliter necne non explicat), negat illum teneri ad abstinendum eo die ab aliis comestionibus.

^{m)} Valentia et Navarrus non videntur ad rem citari. — Nam Valentia, loc. cit., v. *Probatur*, afferens rationem sententiae quam tenet et quae relata est in praecedenti quaestione, scribit solam secundam comestionem ab Ecclesia prohiberi; « et consequenter per secundam tantum comestionem peccari contra eam legem ». — Navarrus pariter, *Man.*, cap. 21, num. 14: « Sola autem secunda comestio, inquit, peccatum est; non autem tertia neque quarta vel ulterior, quia illa sola jejunium frangit ».

ⁿ⁾ Posterius tamen, scilicet in *Hom. Apost.*, tr. 12, n. 20, B. Doctor probabilior sibi videri ait sententiam, quae affirmat illum teneri adhuc a tertia comestione abstinere.

Praeterea huc notanda veniunt, quae Romani Pontifices de inversione prandii et coenulae sanxerunt. Quaesitum enim fuit: Potestne (diebus jejunii) ratione quacumque, v. g. studiorum, hora prandii et collationis interverti, ut, more Gallico, collatio sumatur hora undecima, prandium vero hora quinta post meridiem ». Et S. O., die 29 Julii 1857, respondit: « Inverti

posse rationabili de causa ». Deinde: « Proposito quaesito, utrum in diebus jejunii possit inverti tempus comestionis, sumendo serotinam refectiunculam infra horam 10 et 11 matutinam, prandium vero differendo ad 4 vel 5 horam vespertinam, S. Poenitentiaria, die 10 Januarii 1834, respondendum censuit: Si inversionis supradictae rationabilis aliqua exstet causa, poenitentes qui hoc more utuntur, non esse inquietandos ». S. O. 17 Septembris 1862.

^{o)} Sanchez, *Decal.*, lib. 1, cap. 7, n. 34, loquitur de iis qui ministrant cibos prohibitos eis quibus non sunt liciti.

^{p)} Toletus, lib. 6, cap. 5, n. 1 et 2; Joannes Medina, Cod. de Jejun., qu. 11, v. *Si autem cibi*, male citantur a Viva; oppositam enim sententiam tenent. — Et quidem Toletus tum de ministrantibus, tum de invitantibus: « Tertius est casus... Caupones, et qui paratas habent mensas aut tabulas prandendi, peccant mortaliter ministrando cibos prohibitos iis qui non possunt comedere, et ministrando cibum quo alii solvunt jejunium; et peccant etiam mortaliter in eo solo quod parati sunt omnibus dare cibum, licet ipsi jejunium servent... Quartus est eorum qui cum ipsi non jejunent, vel quia nolunt vel quia excusantur, invitant alios ad coenandum, ut faciant solvere jejunium quod aliter non solverent; hi enim causa peccati sunt, et consequenter peccant ». — Medina vero idem tenet de ministrantibus: « Si autem cibi per quos jejunium solvitur exhibentur sanis et his quos certum est ad jejunandum teneri, peccatum est... Et ex consequenti, qui indifferenter sanis et infirmis, nulla inter eos discretione facta, cibos per quos jejunia solvant ministrant, non dubium quin mortaliter peccant ».

apud Viva¹, posse adhuc invitare ad prandium; quia, ut dicunt, illa invitatio intelligitur conditionata, hoc est, *si vultis comedere, comedite apud me*. Ad carnes vero dicit Viva non posse invitare hospites, nisi expresse sub dicta conditione nuper enuntiata. — Sed haec duo ultima non admittimus, nisi permissive, et accedat gravis causa excusans a peccato scandalii; prout diximus *Lib. II, n. 80*.

DUBIUM II.

Quae Causae excusent a Jejunio.

1031. *Quatuor sunt causae excusantes a jejunio: 1^a. Dispensatio; 2^a. Impotentia; 3^a. Labor; 4^a. Pietas. — Vide omnia quae de his dicit Busenbaum. — 1032. 1^a. causa est Dispensatio. — Possunt enim a jejunio dispensare 1°. Papa. 2°. Episcopi. 3°. Parochi. 4°. Praelati. — De quibus singulatim agitur. — 1033. 2^a. causa est Impotentia. — Quinam excusentur de impotentia physica. Resp. 1°. infirmi; 2°. pauperes. — 1034. Quinam excusentur de impotentia morali. Resp. Excusantur 1°. Qui laborant dolore capitis; vel qui 2°. nequeunt dormire. An autem hi teneantur mane sumere coenulam. — 3°. Milites. — 4°. An uxores timentes indignationem a viris; et an viri non potentes reddere debitum. — 1035. 5°. Adolescentes. — 1036. 6°. Senes. Dub. 1. An sexagenarii robusti teneantur jejunare. — 1037. Dub. 2. An feminae quinquagenariae. — 1038. Dub. 3. Quid de senibus habentibus votum jejunandi. — 1039. Dub. 4. An religiosi sexagenarii teneantur ad jejunia regulae. — 1040. Dub. 5. An jejunium subrogatum voto castitatis obliget sexagenarios. — 1041. 3^a. causa est Labor. Quae sint artes per se laboriosae. An excusentur tonsores et sartores. An pictores, scribae et horologiarii. An molitores, argentarii et sculptores. — 1042. Qu. 1. An excusentur artifices divites. — 1043. Qu. 2. An excusentur artifices qui possunt jejunare sine gravi incommodo. — 1044. Qu. 3. An excusentur ipsi in diebus in quibus non laborant. — 1045. Qu. 4. An excusentur qui assumunt laborem in fraudem jejunii. — 1046. Qu. 5. An, qui laborant sine justa causa. Et an, qui laborant ob rarum lucrum. — 1047. De itinerantibus. — Dub. 1. Quale iter sufficiat ad excusandum. Dub. 2. An excusentur iter facientes equis vel rhedis. — 1048. 4^a. causa est Pietas. An ideo opera pietatis possint sponte suscipi. — 1049. 1°. Quando excusentur inservientes infirmis. 2°. Quando peregrinantes ad loca sacra. 3°. Quando concionatores. 4°. Quando cantores. 5°. Quando lectores. 6°. Quando advocati, iudices, medici et alii professores. 7°. Quando confessorii. — 1050. An absentes a patria teneantur ad jejunium in illa praeceptum. Et an ad jejunium loci ubi sunt. (Remissive ad *Lib. I, n. 156*).*

Dispensatio.

1031. — « Resp. Hae sequentes:

« 1^a. Superioris *Dispensatio*: qua tamen non est opus, si necessitas sit evidens, « sed in dubio tantum; idque, sive ad « esum carniū sive ad secundam refectionem.

« Talis autem superior est episcopus, « et parochus, etiam praesente episcopo, « quando legitima consuetudo sic habet. « Immo Silvester et Sanchez² absolute « affirmat posse dispensare praesente episcopo: quia, inquit, ad episcopum non « recurritur in minimis, ut usus habet; « quod episcopi sciunt et non contradicunt. Verum id totum pendet ab usu « et consuetudine, sine qua non licebit.

¹ De Praec. decal., qu. 10, art. 4, n. 7. — *Viva*, loc. cit. — *Silvest.*, v. *Jejunium*, n. 20, v. *Quartum*. — ² De Matrim., lib. 8, disp. 9, num. 27; et Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 5, num. 18. — ³ Lib. 3, cap. 2, dub. 7, num. 18. —

« Vide Trullench³. — Item praelatus (et « in ejus absentia vicarius illius, ut habet « Sanchez⁴), respectu suorum religiosorum. — Non tamen confessorius, licet « privilegiatus, si non sit parochus; quia « non habet jurisdictionem in foro externo. « (Sanchez⁵, contra Palatios). Unde tantum potest judicare de justitia causae. [Vel adesse causam ad non jejunandum. Viva⁶].

« Causa autem valida ad dispensandum erit, vel vera, vel quae talis putatur; sufficit enim credulitas inculcata. « Item, cum quis bona fide putat se a jejunio excusari, etsi causa insufficientis « sit, tantum venialiter peccare docet Ca-

⁴ Consil., loc. cit., n. 20. — ⁵ De Matrim., loc. cit., n. 27, Consil., loc. cit., n. 18. — *Mich. de Palatio*, in 4, dist. 15, disp. 8, v. *Praesente igitur*. — ⁶ De Praec. decal., qu. 10, art. 5, num. 5.

« jetanus^a). At si vere bona fide putet se « plane excusari, nullo modo peccare videtur.

Impotentia.

« 2^a. causa est *Impotentia*: qua excusantur qui sine notabili damno non possunt jejunare; ut sunt juniores usque ad « annum vigesimum primum completum: « quibus tamen post septimum annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, convalescentes, praegnantes, lactantes, etc. ». [Etiam si lactantes sint robustae; ut Viva¹, Salmant.² communiter. Idem Tamburinius^b) dicit de muliere mox conceptura, si jejunium ei nocere probabiliter possit. Hinc probabilis metus gravis mali, ut ait Viva³, aut gravis incommodi, ut dicit Croix⁴ cum Bonacina, Tamburinio et Pasqualigo, excusat a jejunio]. « Ratio est, quia hi omnes egent « alimento multiplicato: — uti et senes « communiter sexagenarii, nisi evidenter « constet posse jejunare sine damno. In « dubio autem an possint, non tenentur « cum periculo tentare fortunam; quia, « cum de aetate constet, et robur sit dubium, non est expectandum donec deficiat: tunc enim irrecuperabilis est defectus. Granada^c, Escobar, Laymann⁵, « Tanner^d), Filliuccius⁶ et caeteri com-

« muniter; contra Navarrum^e), Sà, Sanchez⁷. Item Diana⁸, etc., qui absolute, sine omni restrictione, sexagenarios « omnes a jejunio liberant. Quam sententiam Trullench⁹, tamquam communioem et magis conformem tempori et « imbecillitati humanae (ut ait), sequitur « cum Molfesio, Ortiz, etc.; praesertim « cum scrupulis, quibus exponit contraria, « liberet.

« Quidam insuper id extendunt ad eos « qui pro toto vitae tempore certis diebus « voverunt jejunium; adduntque esse probabile quod sufficiat, si annus sexagesimus sit inchoatus; eo quod is in favorabilibus habeatur pro completo — « Diana¹⁰ ex Naldo et Sanchez; item¹¹, « ex Trullench et aliis sex.

« Eademque aetate (uti et ante annum « vigesimum primum), regulares non tenentur ad jejunia sui Ordinis, probabile « affirmat Diana^f) ex aliis quatuor. — Qui « etiam probabile censet excusari feminas « quinquagenarias ex aliis quatuor¹².

« Denique pauperes qui non habent « alium cibum praeter prohibitum, vel « non sufficientem pro unica refectione. « Vide Sanchez¹³, ubi, ex Navarro, Gabriele, Angles, excusat eos qui laborant

¹ De Praec. decal., qu. 10, art. 5, n. 3. — ² Tr. 23, cap. 2, n. 126. — ³ Loc. cit., n. 2. — ⁴ Lib. 3, part. 2, n. 1324. — *Bonac.*, disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. ult., n. 15. — *Tambur.*, Decal., lib. 4, cap. 5, § 7, n. 15 et 47. — *Pasqual.*, Prax. jejun., decis. 290, n. 2. — *Escob.*, tr. 1, exam. 13, cap. 2, post med. (edit. Lugd. s. d., n. 21, i. f.). — ⁵ Lib. 4, cap. 3, num. 2. — ⁶ Tr. 27, part. 2, num. 112. — *Sà*, v. *Jejunium*, n. 9. — ⁷ De Matrim., lib. 7, disp. 82, n. 17; Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 4, n. 6 et 7. — ⁸ Part. 1, tr. 9, resol. 20. — ⁹ Lib. 3, cap. 2, dub. 7, num. 3. — *Molfes.*, Promptuar., part. 1, tr. 10, cap. 4, n. 37. — *Francisc. Ortiz*, Compend. de todas las summas, cap. 19, prec. 2, § 6. — ¹⁰ Part. 5, tr. 14, resol. 83. — *Nald.*, Sum., v. *Tempus*, n. 20. — *Joan. Sanch.*, Select., disp. 54, n. 10. — ¹¹ Part. 9, tr. 7, resol. 73na. — *Trull.*, lib. 3, cap. 2, dub. 7, n. 3. — ¹² Part. 9, tr. 7, loc. cit. — ¹³ Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 14, n. 3 et 10. — *Navar.*, Man., cap. 21, nu. 16. — *Gabr. Biel*, in 4, dist. 16, qu. 3, art. 1, not. 4. — *Angles*, Flor., de Jejun., qu. 6, diff. 8.

1031. — ^a) Cajetanus, v. *Jejunium*, cap. 3, post med.: « Et forte quandoque, inquit, nec venialiter peccant ».

^b) Tamburinius, *Decal.*, lib. 4, cap. 5, § 7, n. 17, i. f., a jejunio excusat mulierem mox concepturam, « si a medicis judicentur jejunia matris nocitura proli suscipienda ».

^c) Granada, in *1am 2^{ae}*, *controv.* 7, tr. 3, disp. 6, n. 39, non recte hic allegatur a Busenbaum; non enim loquitur de dubio, sed: « Si... in aliquo casu, inquit, censeatur lex notabile nocumentum illatura senibus, ab illa excusabuntur propter moralem impotentiam obediendi illi; et ob hanc rationem nonnulli probabiliter opinantur sexagenarios non tenentur ad jejunia ecclesiastica ».

^d) Tanner, *tom. 3, disp. 3, qu. 3, dub. 5, n. 101*, certe non expressis verbis id asserit, at

forte innuit, dum scribit: « Excusantur senes, ut plurimum, sexagenarii ob imbecillitatem, quamvis hic non ita praefinitus sit certus terminus, adeo ut, si ea etiam aetate adhuc robusti sint, a jejunio non excusentur, id quod [nota] arbitrio prudentis praecipue superioris judicandum ».

^e) Navarrus male hic a Busenbaum allegatur; non enim absolute sexagenarios excusat; sed dicit eos eximi secundum communem sententiam, « licet S. Thomas nihil de hoc dicat, et merito; quia... alii aliis citius fiunt ad id impotentes, et ideo arbitrio prudentis aut superioris id relinquendum est ».

^f) Diana pariter minus recte a Busenbaum citatur; nam, *part. 9, tr. 7, resol. 73 bis*, refert hanc sententiam ex solo Pellizzario, sed eam nec probat nec reprobat.